

Захваљујемо колегама из Одељења за развој дигиталне библиотеке и микрофилмовање, посебно Наташи Петровић, на изузетној сарадњи и на љубазно уступљеном дигитализованом материјалу.

Подршка и покровитељство
Министарство културе Републике Србије

Ђура Даничић

ЛИНГВИСТА, ПРЕВОДИЛАЦ, БИБЛИОТЕКАР, ПРОФЕСОР

Народна библиотека Србије
Београд, 2025

Аутори изложбе и каталога

Јелена Витезовић
Душан Злоколица
Мирјана Симоски

Аутори изложбе и каталога

Јелена Витезовић
Душан Злоколица
Мирјана Симоски

ЂУРА ДАНИЧИЋ:

ЛИНГВИСТА, ПРЕВОДИЛАЦ, БИБЛИОТЕКАР, ПРОФЕСОР

Издавач

Народна библиотека Србије
Скерлићева 1, Београд
www.nb.rs

За издавача

Јасмина Нинков

Уредник

Драган Пурешић

Лектура и коректура

Драгица Ивановић

Дизајн изложбе и каталога

Милош Нинковић

Штампа

Ретро принт, Београд

Тираж

300

ISBN

978-86-7035-546-0

„Шта год да сам радио, радио сам по дужности својој. И вас молим да чините сваки своју дужност. За отаџбину се не гине само на бојном пољу. За отаџбину се може умирати на сваком корисном раду. И оно што смо који узели на се, или што нам је пало у део, дужни смо радити свом снагом својом, свом крепошћу своје воље, и кад тако извршимо свако своју дужност, онда ћемо одужити народу дуг који му дугујемо.”¹

Ђ. Даничић

¹ Цитирано према: Милинчевић, Васо. *Велика школа и велики професори*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2006, стр. 56.

Портрет младег Ђуре Даничића
(извор: Дигитална НБС)

Рођен 1825. у Новом Саду², Ђурађ – Ђорђе Поповић био је четврти син (од укупно пет синова) свештеника Јована Поповића. Врло рано, већ 1838. године, остао је без оца, тако да је бригу о њему и његовом школовању у потпуности на себе преузела мајка Ана. Пет разреда Српске православне гимназије завршио је у Новом Саду, и то као најбољи ученик генерације. Шести, седми и осми разред завршио је у евангелистичкој гимназији у Пожуну (Братислава), захваљујући стипендији коју је добио као одличан ђак, али и сироче. Већ тада је почео да се бави језиком – конкретно, превођењем, које ће му остати један од основних позива током целог живота, што из научних што из финансијских разлога, будући да су му преводи у многим периодима немаштине били једини извор прихода. Први објављени превод, са немачког, публикован је у *Бачкој вили*, а каснији младалачки преводи, са немачког и руског, штампани су у часописима *Скорошеча* (објављиван у Пешти) и *Подунавка* (београдски лист). Један од професора у Пожуну био му је Људевит Штур, одушевљени следбеник дела Јернеја Копитара и Вука Стефановића Караџића. Он је „не само као одличан професор, него и посебно као ватрени словенофил, загријао Даничића како за истраживачки рад у филологији тако и за словенске ствари уопште. Ђуро је био један од приснијих Штурових и ђака и присталица за словенска питања”³. Та мисао о духовном братству словенских народа (панславизму) биће једна од мисли водиља у Даничићевом радном веку; уосталом, он је заправо још у гимназијско доба читао српске народне песме које је Караџић сакупио, будући да се његов отац редовно претплаћивао на њих.

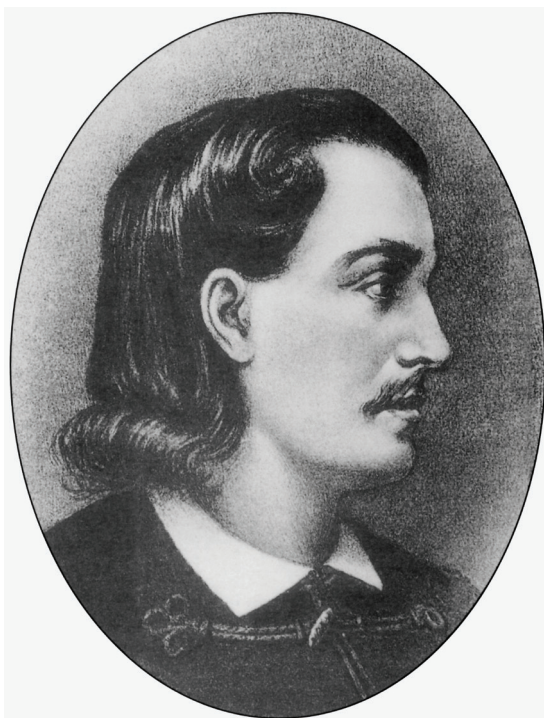
2 Различити извори наводе различите датуме: четврти, шести, па чак и шеснаести април 1825.

3 Ђупић, Драго. „Ђуро Даничић (Поводом 170. годишњице рођења)”. *Наш језик* XXX/1–5, 1995–1996, стр. 3.

Родна кућа Ђ. Даничића
(извор: Википедија)

Школовање је 1844/5. наставио у Пешти, на студијама права, да би се убрзо пребацио у Беч, такође на студије права, где му је школски друг, који ће му потом постати и побратим⁴, био Алексије Радичевић, познатији под песничким именом Бранко. Њихово пријатељство је трајало све до краја Бранковог кратког живота, и огледало се не само у подударности ставова везаних за српски народ и српски језик, већ и у великој подршци коју је млади Ђура пружао Бранковом песничком делу, будући да га је сматрао живим узором уметничке поезије, савременом нормом „како треба Србин књижевник да пева“⁵. Ни једног ни другог право није много занимало, те је Ђура прешао на студије славистике на Универзитету у Бечу код већ тада гласовитог филолога и лингвисте Словенца Франца Миклошича. У то време је, заједно са Бранком, постао део кружока који се окупљао око Вука Караџића.

Бранко Радичевић

Вук Караџић, 1850. године
(аутор портрета: Едуард Кајзер)

4 Како сам Бранко наводи у песми „Гојко“: „Даничићу! тебе сад братимим, / Да са срца мало јаде снимим“.

5 Тартаља, Иво. *Ђуре Даничића лекције из естетике*. Београд: Просвета, 1968, стр. 20.

Вукова кућа у Бечу била је стетиште културе српског народа, али и Јужних Словена уопште узев. Ту су се окупљали умни и учени људи, разних народности, што филолози, што књижевници, што други културни посленици и угледне личности јужнословенске, али и млади српски и јужнословенски универзитетски ђаци. Била је то, могло би се чак рећи, нека врста културног салона. Честе дебате и размене мишљења на многе битне теме у вези са језиком, књижевношћу, историјским приликама, националним духом, биле су редовна појава. Тај салон је био изванредно место за упијање знања, развијање критичког мишљења, сазнавање најновијих вести о битним догађајима у Аустроугарској царевини, у Србији и шире, као и за стицање познанстава међу знаменитим научницима тога времена.

Вилхелмина Мина Караџић, 1847. године
(аутор портрета: Габријел Декер)

Ту је, наравно, била и дивна Вукова кћи, Вилхелмина — Мина Караџић, интелигентна и учена, заинтересована за сличне теме као и њен отац, а поврх свега и даровита сликарка. Млади чланови Вуковог кружока су јој се листом дивили; и Бранко и Ђура су се такође нашли међу чувеним личностима које су се уписале у њен споменар. Иако је и сам својевремено писао поезију, Даничић је у њен споменар ипак записао народне стихове:

**„Узми зв’језду пред собоме,
А сокола на десници:
Зв’језда ће ти свијетлити,
Соко ће ти кажевати
Кудијер ћеш путовати...”⁶**

6 *Споменар Мине Караџић*, прир. Голуб Добрашиновић. Горњи Милановац: Дечје новине, 1988, стр. 29–30.

14
4. 6. 1869. 7.

Узми звјезду пред собоме,
А сокола на десници:
Звјезда ће ти свијетлити,
Сокло ће ти ласкати
Кудучер ће ти пуловати. *саст.*

Дамичкић

Четрдесете године 19. века обележила је велика полемика између Вука и противника његове језичке реформе, на челу са Јованом Хаџићем, „која се развукла утуцима и утуцима на утуке”⁷, односно кроз одговоре. У ту расправу се Ђура укључио већ првим својим језикословним делом, под насловом „Задиркивало”, које је објавио 1845. у *Подунавки*, потписавши се као „Млади Србин из Аустрије”. Био је то одговор Стерији на „Писмо новим србским језиком”, у којем је бранио Вуков рад на реформи језика од Стеријиних напада и покушаја ругања – тема која му је већ тада била поприлично позната и очевидно блиска. Стога не чуди што је Вук био чак донекле суздржан у својим одговорима Хаџићу, препустивши младом Поповићу да то учини. Била је то, како се показало, далековида одлука, будући да се управо тим делом Поповић установио као врсни зналац у језичким питањима, и управо тада се први пут потписао именом под којим ће надаље бити познат. Наиме, Поповић је Хаџићу наменио одговор под насловом *Филолошке примедбе на уџук III – М. Светић*, који је потписао псеудонимом Ђ. Југовић, у покушају да избегне цензуру. Иако је Миклошич, са места бечког цензора за словенске књиге, текст одобрио за штампу, сам канцелар Метерних га је забранио. Стога је Поповић променио наслов у *Раџ за српски језик и ѿравоѿис*, потписао се као Ђ. Даничић – име је, по сопственом казивању, одабрао из српске епске традиције. Текст је потом послао у Будим, где је цензор био Јован Суботић, који не само да је одобрио дело за штампу, него је чак и одушевљено писао Караџићу да му похвали и дело и аутора. Након што је ова расправа објављена 1847. године, Суботићево одушевљење делили су и други, међу којима се истиче Јован Стеић, који је поводом овог дела изјавио: „Овако се о српском језику досад није добро мислило.”⁸

Значај овог дела огледа се, пре свега, у изванредној зрелости Даничићеве научне мисли. Он проблемима приступа разложно, логички и непристрасно, износећи аргументацију засновану на чињеницама, показујући колико суверено влада упоредном словенском граматиком, па и упоредном методологијом индоевропеистике, са сигурном језичкоисторијском перспективом. Хаџићеве погледе на српски језик и правопис је подвргао критици, користећи своје врло опсежно лингвистичко знање да покаже колико су слабо засноване упућене примедбе. Основна предност Даничића у овој полемици, у односу не само на Хаџића него и на самог Вука, била је у томе што је он био у стању да упути читаоце на релевантне научне чланке у стручним часописима и наведе ауторитативну литературу за своје аргументе, суштински, да на научним основама разреши ову филолошку дебату у корист Вукове реформе.⁹ Иако је, свакако, продукт мисаоног света свога времена, *Раџ за српски језик и ѿравоѿис* је „антологијски

7 Витезовић, Милован. *Вук наш насушни*. Нови Сад: Православна реч, 2015, стр. 186.

8 Витезовић, Милован. *Вук наш насушни*. Нови Сад: Православна реч, 2015, стр. 244.

9 Херити, Питер. „Од *Сѣиѿница* језикословних до научно основане аргументације у *Раџу за српски језик и ѿравоѿис*”. У: *Година 1847. у српској књижевности и култури: 150 година касније*, ур. Предраг Палавестра. Београд: Српска академија наука и уметности, 1999, стр. 183.

узорак полемичког, па и аналитичког списка у српској лингвистичкој литератури”¹⁰. Даничић се овим делом представио „тадашњој научној и културној јавности као одушевљени Вуков присталица, као образовани филолог чије су мисли јасне и увек аргументоване фактима којима се ретко може наћи слаба страна, и, најзад, као полемичар кога, истина, његове младе године на моменте могу понети и одвести ка иронисању на рачун противника с којим полемиче, али који ипак не заборавља да је навођење чврстих доказа, научно оправданих, основно оружје у свакој расправи овакве врсте”¹¹. Додатни значај овог списка био је у томе што је њиме показано да се на народном језику могу писати и научне полемике.

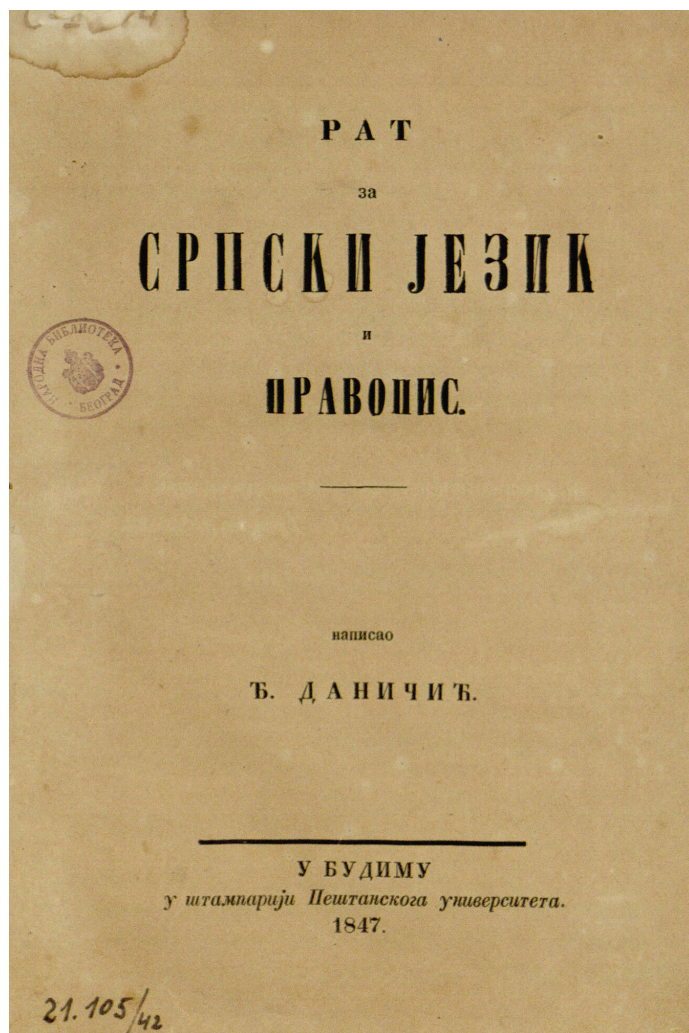
Поред *Раџа за српски језик и правопис*, 1847. године на народном језику су објављени и *Горски вијенац* Петра II Петровића Његоша (штампан старом ортографијом), *Песме* Бранка Радичевића, и Карацићев превод *Новой завјешта*. Стога се та преломна година сматра кључном у победи Вукове реформе српског језика.

Петар II Петровић Његош, 1847. године
(аутор дагеротипије: Анастас Јовановић)

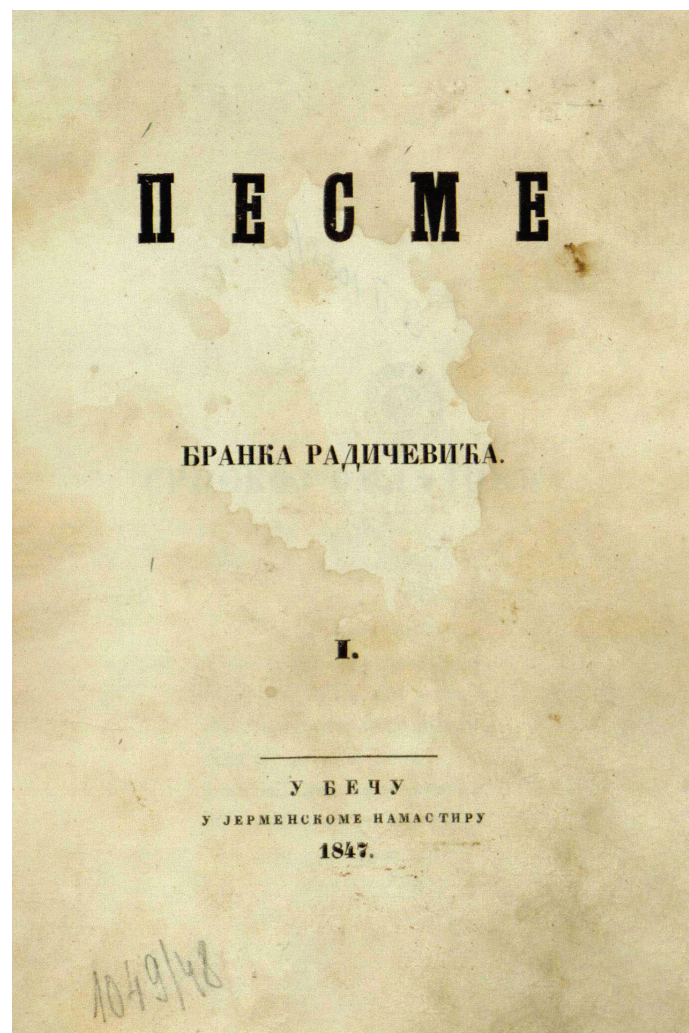

10 Ивић, Павле. „Ново читање Даничићевог *Раџа за српски језик и правопис*”. У: *Година 1847. у српској књижевности и култури*: 150 година касније, ур. Предраг Палавистра. Београд: Српска академија наука и уметности, 1999, стр. 161.

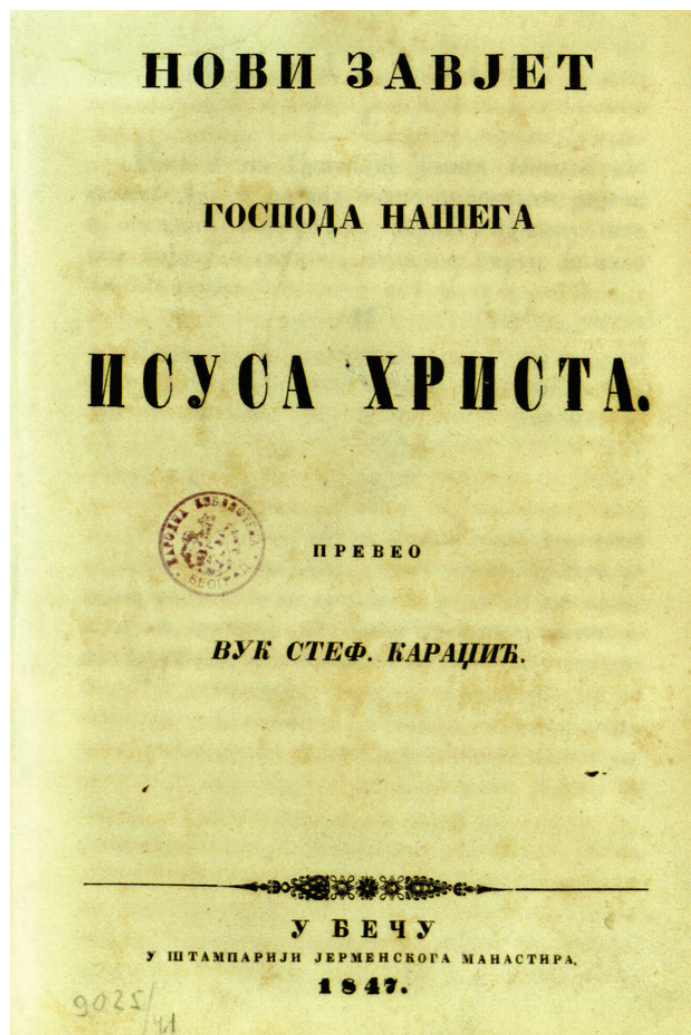
11 Младеновић, Александар. „Над Даничићевим ‘Ратом за српски језик и правопис’”. *Јужнословенски филолог* XXXI, 1974–1975, стр. 2.

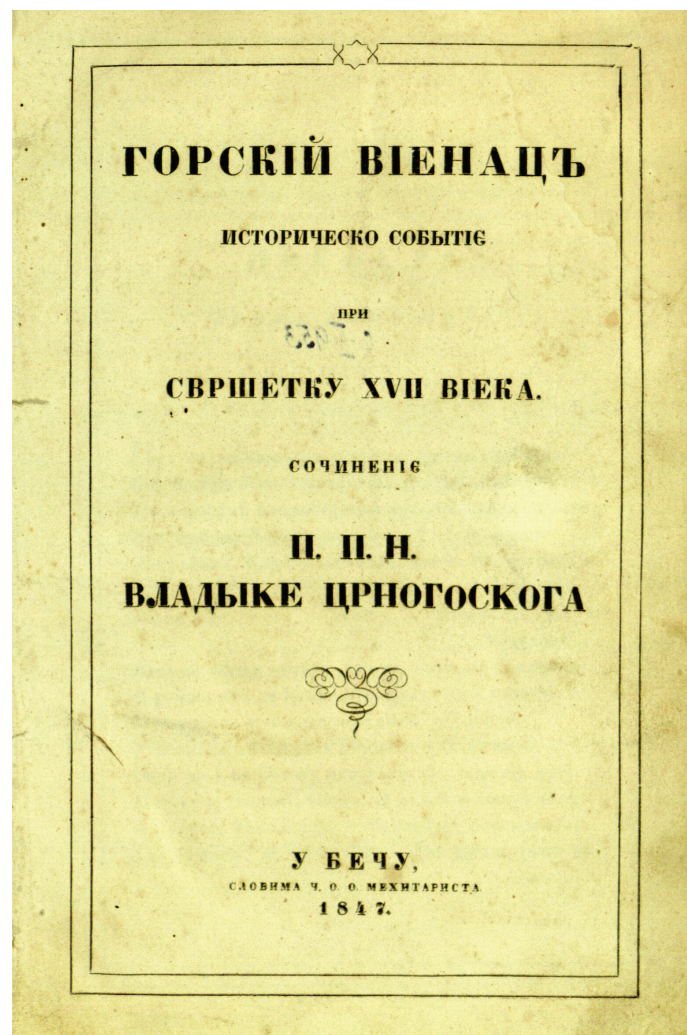
Рат за српски језик и правопис, Ђ. Даничић

Песме, Б. Радичевић

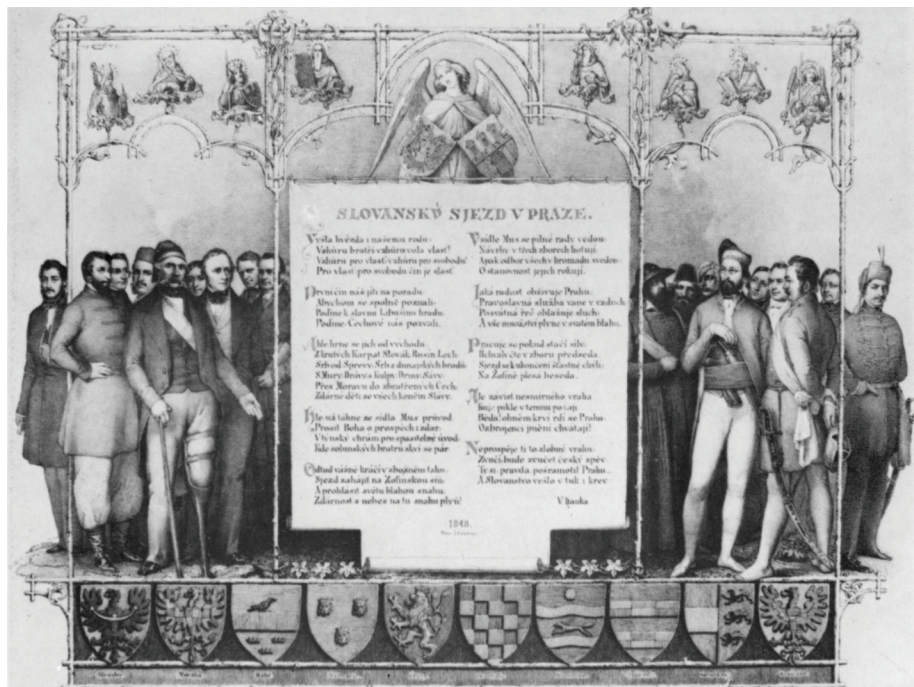

Нови завјеш, превод В. Караџића

Горски вијенац, П. П. Његош

Упркос томе што је већ са првим публикацијама стекао глас врсног филолога, Даничићева каријера и животни пут нису били нимало лаки. Без сталног намештења и стабилног извора прихода, био је принуђен да иде од посла до посла, често се и селећи притом. Доста је времена проводио уз Вука Караџића; тако је, на пример, написао приказ Вуковог превода *Новой завјешта* из 1847. (нажалост, штампан тек 1862), учествовао је заједно са Вуком на Свесловенском конгресу у Прагу бурне и револуционарне 1848. године, а потом је саставио и *Пријовјешке из Стјарога и Новог завјешта*, са 52 приче из оба завета и оквирним делом који је препричавао догађаје који нису били обухваћени самим причама – старозаветне приче је сам превео и адаптирао према немачким преводима, а новозаветне према Вуковом преводу, на којем је, како наводи В. Милинчевић, „и сам донекле сарађивао”.¹² Дело је штампано 1850. о Вуковом трошку, на ћирилици и латиници и на четири наречја, и до 1903. године је доживело чак 22 издања¹³.

Свесловенски конгрес у Прагу 1848. године

12 Милинчевић, Васо. *Велика школа и велики професори*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2006, стр. 50.

13 Милинчевић, Васо. *Велика школа и велики професори*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2006, стр. 50.

Године 1850, на иницијативу Франца Миклошича, тада царског библиотекара и посланика у скупштини Аустроугарске царевине, Вук Караџић и Ђура Даничић састали су се са још петорицом угледних јужнословенских филолога: Иваном Кукуљевићем, Димитријем Деметром, Иваном Мажуранићем, Винком Пацелом и Стјепаном Пејковићем. Циљ тог састанка, инспирисан романтичарским националним идејама, као и свешћу о великој блискости односно готовој идентичности језика јужнословенских народа, био је да се поставе темељи заједничком књижевном језику. Аустроугарски двор је подржао иницијативу, верујући да ће се административне и правне процедуре у оквиру монархије на тај начин олакшати и поједноставити. Резултат састанка било је потписивање споразума о заједничком језику Јужних Словена, касније познатог под називом Бечки књижевни договор. Један од основних закључака био је да не треба мешати наречја и правити нов, вештачки језик, него да је најбоље да се одабере једно од постојећих. Под пресудним утицајем Вукове реформе и његовог већ великог угледа у филолошком свету, за основу је одабрано штокавско наречје, ијекавског изговора. Уједно, постављена су и нека од најосновнијих начела за нормирање тог новог заједничког језика; такође, извршена је реформа латинице и ћирилице по фонетском принципу. Текст Договора објављен је у *Народним новинама* исте те године. Може се рећи да Даничићев дотадашњи рад, сагледан не само кроз *Ратн за српски језик и ѿравопис* него и мноштво краћих расправа и чланака, као и приказа дела сагледаних кроз разматрања о језику (нпр. текст о Вуковом преводу *Новој завјести* или о Бранковим песмама), „обиљежавају напори да се за књижевни језик прихвати његова народна новоштокавска основа, што су он и Вук заједно са Хрватима на Бечком књижевном договору марта 1850. године на неки начин и озваничили. [...] И свуда се осјећа Даничићев зналачки однос према језику и његово настојање да књижевници, и уопште сви писци, ма гдје објављивали своје текстове, пишу језиком за који се залажу Вук и он. И у његовој преписци скоро да нема писма у којему не говори о језику и језичкој исправности.”¹⁴

После Бечког договора Даничић наставља са интензивним филолошким радом, ширећи свој опсег научног деловања. Несумњиво је био „главни борац и главни израђивач српскохрватског књижевног језика [...] Настављајући Вуково дело, Даничић му је у лингвистичком правцу дао још бољу научну основу”¹⁵. Године 1850. излази његова *Мала српска грамаџика*, коју је касније проширио у *Облике српског језика*, који су доживљавали нова издања све до пред крај 19. века.¹⁶ Затим, током 1851. и 1852. Даничић ради са Караџићем на другом издању *Српског рјечника* (уз финансијску надокнаду). Та сарадња се може сматрати почетком Даничићевог лексикографског рада; он ту свакако јесте стекао драгоцену искуство у раду са овом врстом грађе, које ће му и те како послужити у каснијем раду на капиталним издањима *Рјечника*

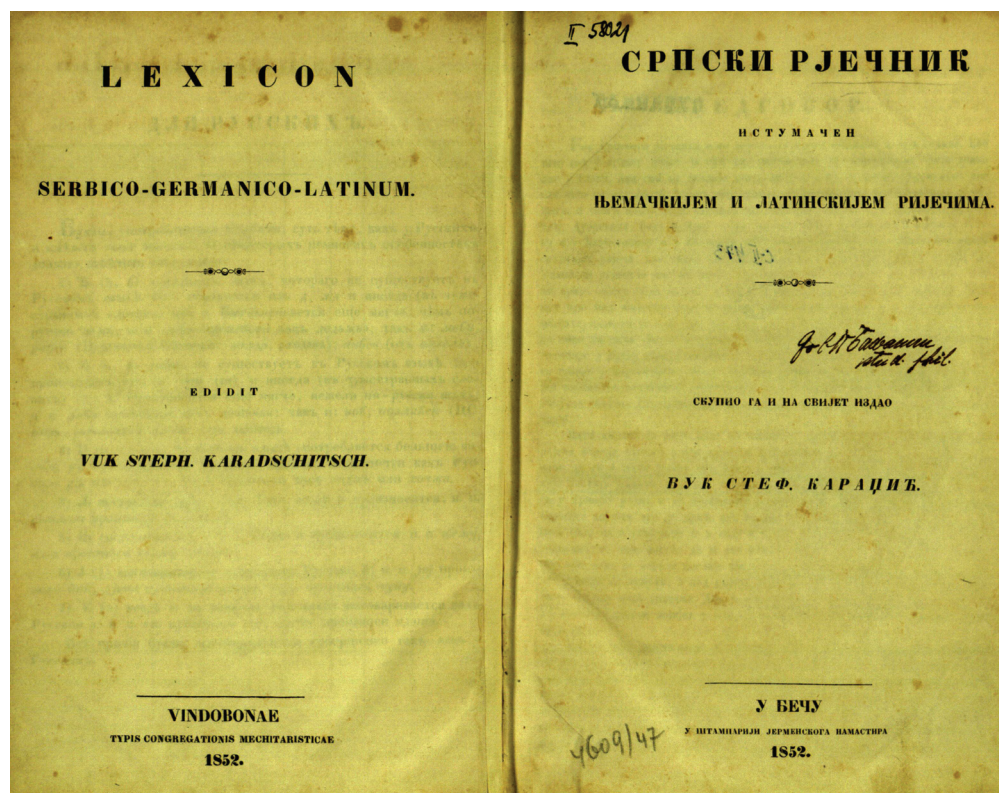
14 Ђупић, Драго. „Ђуро Даничић (Поводом 170. годишњице рођења)”. *Наш језик* XXX/1–5, 1995–1996, стр. 5.

15 Цвијић, Јован. Стогодишњица Ђуре Даничића, Научници, Нови Сад – Београд 1972, стр. 269–271; цитирано према: Станић, Милица. „Научници и књижевници о Даничићу”. *Наш језик* XXI/3 (*Сто ђедесет година од Даничићевог рођења*), 1975, стр. 137.

16 Грицкат, Ирена. „О прилозима у српскохрватској лингвистичкој науци”. *Јужнословенски филолог* XXXIX, 1983, стр. 14.

Za službene oglase
opredjeljena je
uvrštnina: 4 kr. sr.
od lije za prispit;
a zatim za svakog
2 kr. sr. — Za druge
oglasne III posebne
članke plaćase do 10
linija 20 kr. sr. dalje
pako od svake po-
jedine linije 2 kr. sr.

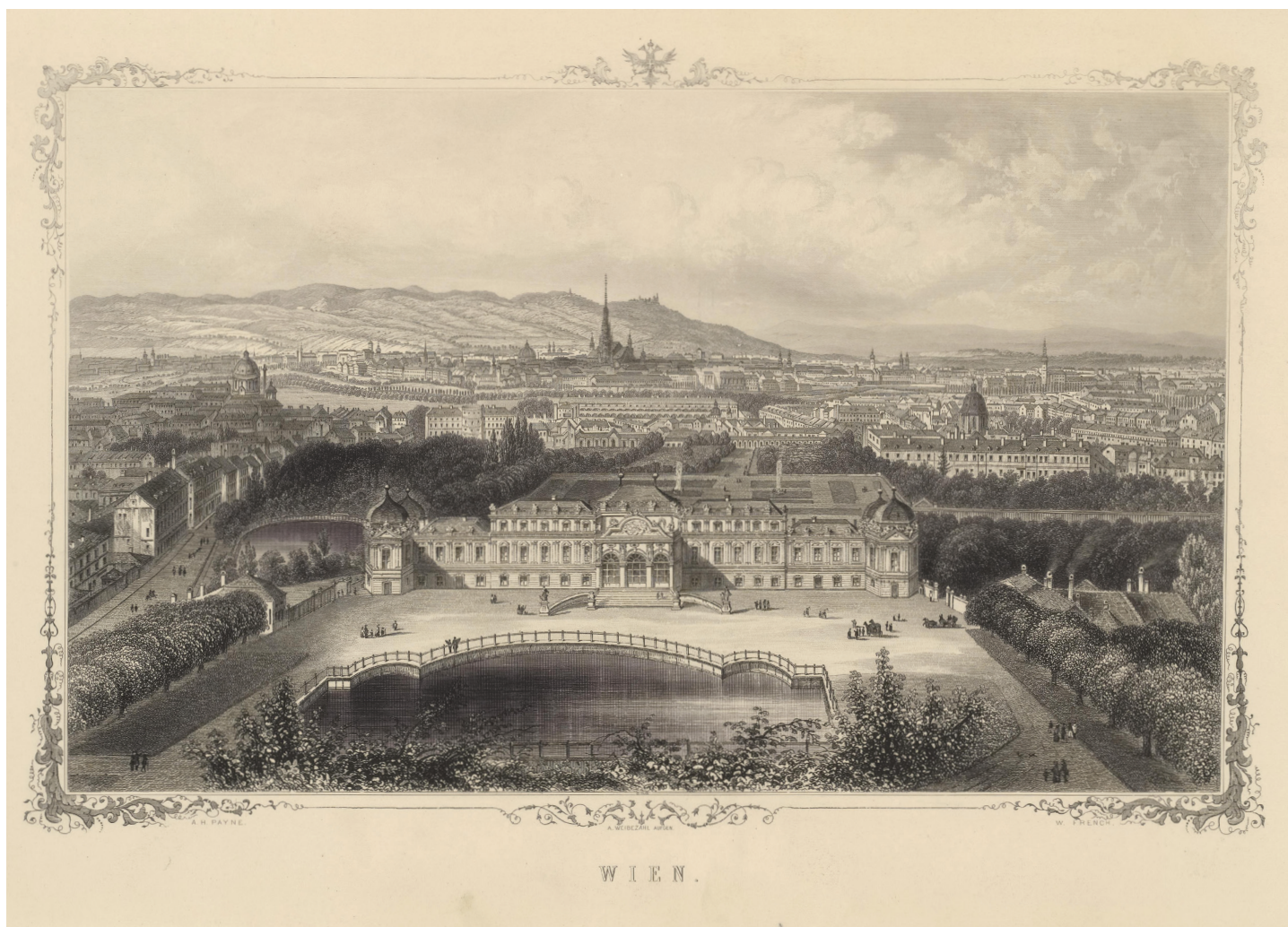
из књижевних *стѣрина срѣских* и *Рјечника хрватскога или срѣскога језика*. Међутим, један од најважнијих аспеката његовог рада на овом другом издању Вуковог *Рјечника* било је то што је њиме решен систем српских књижевних акцената¹⁷ – наиме, будући да прво издање није имало довољно сређену акцентуацију, Даничић је овом приликом направио дистинкцију између кратких акцената. Слободно се, стога, може рећи да „као што прво издање овога речника Вук не би могао дати без помоћи Копитарове, тако друго издање не би могао дати без помоћи Даничићеве.“¹⁸

Вуков *Срѣски рјечник*, издање из 1852. године
(извор: Дигитална НБС)

17 Ђупић, Драго. „Ђуро Даничић (Поводом 170. годишњице рођења)“. *Наш језик* XXX/1–5, 1995–1996, стр. 5.

18 Стојићевић, Александар, „Лескин о Даничићу“. У: *Даничићев зборник*, ур. Љ. Стојановић. Београд–Љубљана: Српска краљевска академија, 1925.

Алберт Хенри Пејн – Беч 1850. године
(извор: Wikimedia Commons)

Након дугог периода тражења запослења у Београду и Новом Саду, током кога се издржавао пишући књижевне приказе за *Новине српске* (београдски лист), Даничић се 1853. године вратио у Беч, на позив кнеза Михаила Обреновића, како би његовој супрузи, кнегињи Јулији (рођеној Хуњади), давао часове српског језика; на том месту је остао скоро целе три године, а њега и српску кнегињу је наставило да везује дугогодишње пријатељство, током којег му је она у више наврата притицала у помоћ.

Кнегиња Јулија Обреновић,
око 1885. године
(аутор портрета: Урош Кнежевић)

Кнез Михаило Обреновић, 1856. године
(аутор портрета: Јохан Бес)

Године 1856. Даничић је кнежевим указом постављен за библиотекара Народне библиотеке – пошто није имао српско држављанство, испрва је био само уговорни (контрактуални) библиотекар, те је, нажалост, због тога примао и знатно умањену плату, али две године касније је добио статус сталног (дејствителног) библиотекара. Његов неизмерни допринос овој институцији огледао се, прво и основно, у чињеници да је, по угледу на државне библиотеке других земаља, устројио систем набавке за тзв. обавезни примерак, који је кнез Милош установио још 1832. године, наложивши да Државна штампарија одваја за Библиотеку по један примерак сваке одштампане књиге. Конкретно, на Даничићев предлог, Министарство просвете успоставило је набавну политику по којој је Народна библиотека морала да добије „сваку српску књигу и све књиге о Србима и Србији на било ком језику, а такође и из сваког раздела књижевности најврсније књиге на било ком језику.”¹⁹ Такође, обавезни примерак је сада обухватао и новине, а Штампарија је коначно доставила и онај део своје продукције који Библиотека није примила за период од 1832. до 1855. године.²⁰ Даничић је ажурно и организовано пратио и прикупљао издања на страним језицима (немачком, руском, француском) о Србији и Србима за фонд Библиотеке, а набављао их је што кроз куповину што путем поклона – не само да је позивао личне пријатеље и познанике и широку јавност да постану дародавци књига већ је и своју личну библиотеку завештао Народној библиотеци²¹. Такође, успео је да обезбеди од државе 40 дуката годишње за откуп старих српских рукописних књига, србуља, законика, диплома и сл. Његова замисао је била да Народна библиотека представља место где се књиге и документи пресудни за познавање народног духа сакупљају, чувају и дају на коришћење. Залагао се, у том смислу, да се укине кауција за позајмицу књига, која се наплаћивала свима осим државним чиновницима, сматрајући да је суштински битно да књиге буду доступне свакоме, чак и они који не могу да их купе. Као многи управитељи пре њега а, нажалост, и многи каснији управитељи ове институције, инсистирао је и упорно тражио нову зграду за Библиотеку, будући да је тренутни простор био премали, превише влажан и штетан по књиге, које су пропадале. Старао се да се што већи део фонда заштити, повеже или преповеже и укоричи. Увео је и обавезу да се подноси писмени извештај о фонду и раду Библиотеке, те се тако може сазнати следеће: „Библиотека је крајем 1856. године имала 3.910 књига, крајем 1857. године 4.626 књига, док је тај број крајем 1858. године износио 4.763 књиге”²². Надаље, Даничић се сматра зачетником библиографског рада у овој Библиотеци: прикупљао је, темељно и упорно, материјал за годишње библиографије српске књиге за 1856, 1857. и 1858. годину.

19 Милинчевић, Васо. *Велика школа и велики професори*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2006, стр. 51.

20 Јанчић, Светлана, Савић, Ана. *Каталози Народне библиотеке Србије*. Београд: Народна библиотека Србије, 2021, стр. 23.

21 Целокупно Даничићево завештање Народној библиотеци страдало је у бомбардовању Београда 6. априла 1941, заједно са личним библиотекама Лукијана Мушицког, Вука Караџића и Павла Шафарика, између осталог. Злоколица, Душан, Симоски, Мирјана, Пурешић, Драган. *Народна библиотека кроз време*. Београд: Народна библиотека Србије, 2025, стр. 30.

22 Јанчић, Светлана, Савић, Ана. *Каталози Народне библиотеке Србије*. Београд: Народна библиотека Србије, 2021, стр. 25.

ПРИСТАНИШТЕ

LA PLACE DU BEAUFORTMENT Landungsplatz

КРАЉЕВСКИ КОНАК

LE PALAIS DU PRINCE Palast des Fürsten

КНЯЗ МИХАИЛА УЛИЦА

LA RUE DU PRINCE MICHEL Fürst Michael Gasse

ВЕЛИКА ШКОЛА

LA GRANDE ÉCOLE Hochschule

НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ

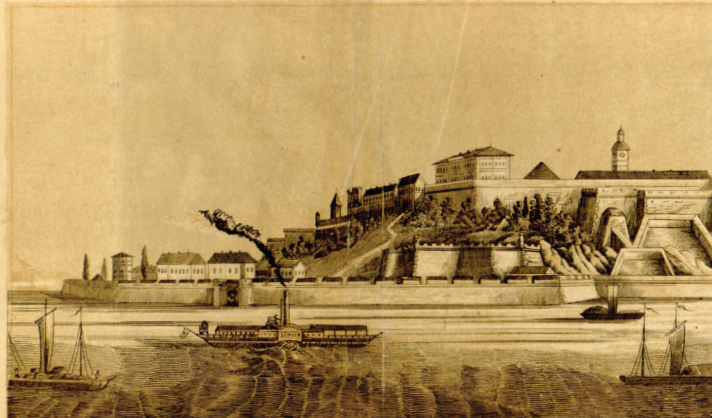

LE THEATRE NATIONAL National Theater

ВОЗНЕСЕНСКА ЦРКВА

L'ÉGLISE DE L'ASCENSION Himmelfahrts-Kirche

ГРАД БЕОГРАДСКИ

ГОСТИНИЦА КОД ПАРИЗА

HÔTEL DE PARIS Hotel Paris

ГОСТИНИЦА БРАЋЕ КРСТИЋА

HÔTEL FRÈRE KERSTIĆ HOTEL GEHR. KERSTIĆ

ВОЈНА АКАДЕМИЈА

L'ACADEMIE MILITAIRE Militär Akademie

ВАРОШКА ВОЈНИЦА

L'HÔPITAL DE LA VILLE Städtisches Spital

ЛЕНИКОВАЦ КНЯЗА МИЛОША У ТОПЧИДЕРУ

MAISON DE CAMPAGNE DU PRINCE MILOŠE A TOPCHIDER Fürst Miloš's Landhaus in Topstider

ДАРНА ЛИВАРА В. ВЕЈФЕРТА

LABRASSERIE A VAPEUR DE G. WEISFERT Dampfmaschinen der G. Weisfert

Д-Р. КИМ

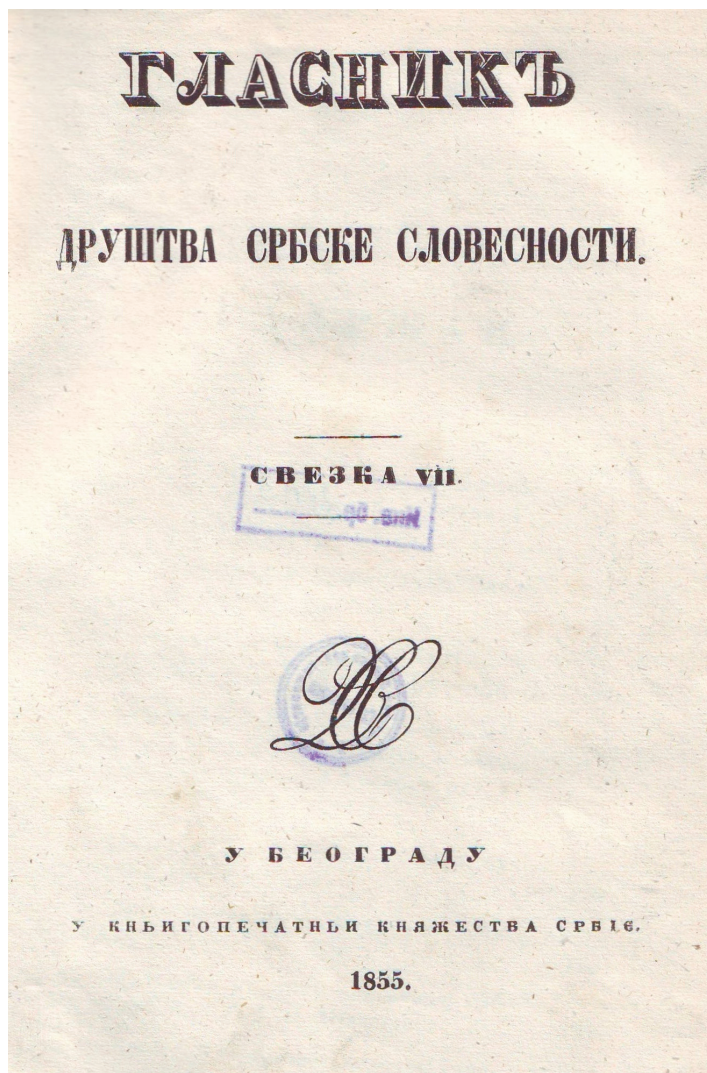
БЕОГРАД

BELGRAD

1878 10

Београд у другој половини 19. века
(извор: Дигитална НБС)

Гласник Друштва српске словесности

Како је у том периоду био и секретар Друштва српске словесности, објављивао их је, под називом *Библиографија*, у *Гласнику Друштва* (1857, 1858, 1859). Грађа у њима је била подељена на два дела: I Србске књиге (садржао је српске и хрватске књиге) и II Нове књиге на другим језицима које се тичу Срба (стране књиге о Србима и Хрватима, без обзира на националност аутора). То је, суштински, била „текућа годишња национална српска (и делимично хрватска) библиографија. Исписивање библиографских јединица на оном писму на којем је и описивано дело тековина је библиографског рада Ђура Даничића [...] За његов библиографски опис карактеристично је формирање одредница (због утицаја немачких библиографа): за домаће ауторе и преводиоце одредницу су чинили презиме и иницијал имена, а за анонимна дела одредница је била наслов према *Пруским правилима*. Библиографска грађа била је распоређена азбучно.”²³ После Даничићевог одласка из Народне библиотеке, уследила је десетогодишња пауза у изради текућих библиографија, са чијом израдом ће наставити тек Стојан Новаковић, који је саставио *Библиографију српске књије* водећи се Даничићевим белешкама и начелима, која су, уз извесне допуне, и дан-данас важећа: „У библиографији све треба да је поуздано. Боље је у њој мање а поуздано, него многа непоуздано. Тишула књижи треба да је цела и онака каква је (нипошто само преведена), где је књижа штампана и колика је.”²⁴

23 Вукићевић, Дејан. *Библиографија: приручник за стручни рад*. Београд: Народна библиотека Србије, 2021, стр. 99.

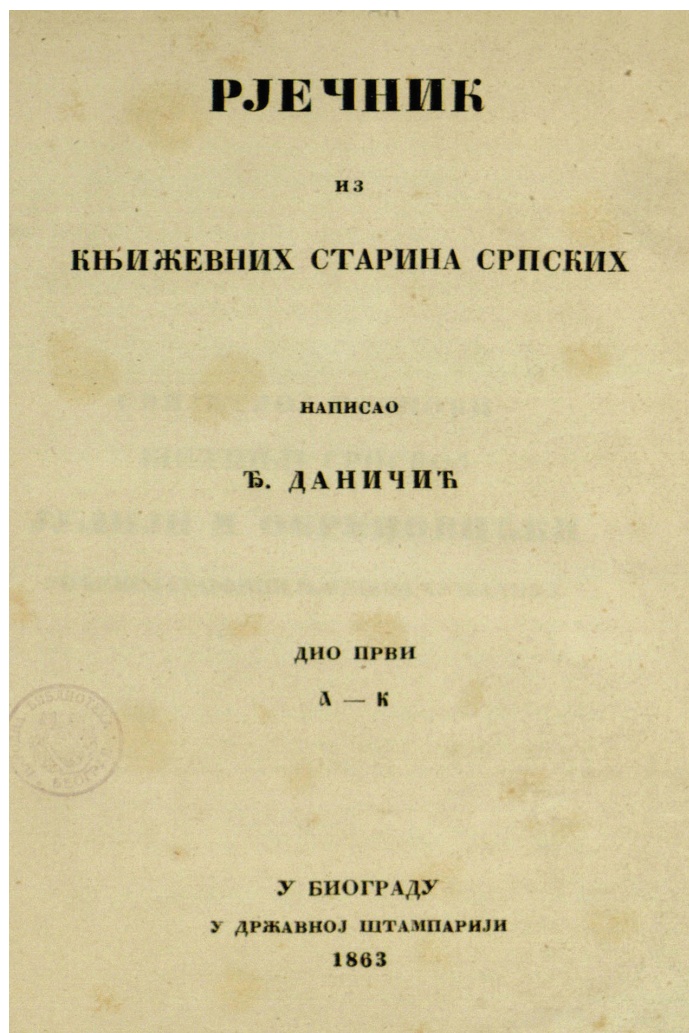
24 Милинчевић, Васо. *Велика школа и велики професори*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2006, стр. 51, цитат из Даничићевог писма Јовану Ђорђевићу, тадашњем уреднику *Летописа Матице српске*, из 1858.

Период Даничићевог чланства у Друштву српске словесности није био дугог века и био је обележен сукобима: члан Друштва постао је већ 1848, с тим да му је чланство званично потврђено почетком 1849. године. Секретар Друштва је постао касније, у време када је живео у Београду (1857–1861), а оставку је поднео чак два пута (први пут 1858. године и други пут, неопозиво, 29. новембра 1861). Наиме, као секретар, Даничић је имао обавезе и око уређивања *Гласника Друштва* (уредио је шест бројева), где је настојао да језик ослободи бирократских конструкција и приближи га што је могуће више Вуковој реформи, а то је довело до сукоба са неким од угледних чланова Друштва. Ситуацију је додатно погоршао омаловажавајући и потцењивачки став чланства према његовом управо завршеном лексикографском подухвату *Рјечнику из књижевних старина српских*, којем нису била одобрена средства ни за штампу нити за Даничићев ауторски хонорар. То велико, изузетно значајно и обимно дело биће објављено тек 1863–1864. године, у три тома, захваљујући покровитељству кнегиње Јулије. Ово је био први историјски речник неког словенског народа (будући да су до тада, од историјских, постојали само црквенословенски речници), а више од једног века ће остати „једини завршен темељан историјски речник једног словенског народа из круга *Slavia orthodoxa*“²⁵. Одабир грађе Даничић је вршио на основу рукописних збирки Народне библиотеке и Друштва српске словесности, те дела које је сам археографски обрадио, бирајући, дакле, материјал који „суштински одсликава стари српски дух, оно што је везано за реалне историјске садржаје (средњовековни списи пословног, приповедачко-историјског и приповедачко-уметничког карактера [...]). Нема места за свештене и црквене богослужбене књиге зато што су наслеђене из старословенске старине, и настале су превођењем, у својеврсном калкирању и семантичкој транспозицији, уопште у хибридној језичкој продукцији.“²⁶ На тај начин приказао је „лексичко богатство српског језика у дубљој прошлости, учврстивши, тако, позицију савременог књижевнојезичког модела за који се залагао“²⁷. Резултат је било једно драгоцено дело, од суштинске важности за српске медијеалистичке филолошке студије, прецизно и минуциозно изведено како у лексикографском тако и у граматичком и семантичком смислу.

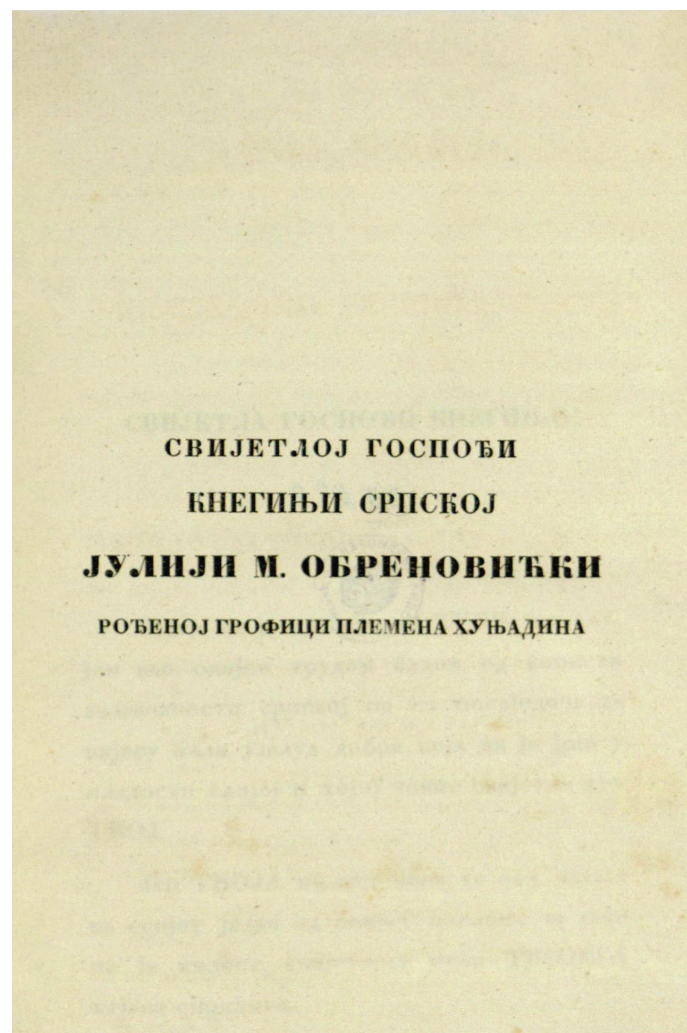
25 Савић, Виктор Д. „Даничићев лексикографски поступак у *Рјечнику из књижевних старина српских*“. У: Научни састанак слависта у Вукове дане, vol.47/1 (2018). Српска лексикографија – речници српског језика као изворишта граматичких и семантичких истраживања. Београд: Међународни славистички центар, 2018, стр. 137.

26 Савић, Виктор Д. „Даничићев лексикографски поступак у *Рјечнику из књижевних старина српских*“. У: Научни састанак слависта у Вукове дане, vol.47/1 (2018). Српска лексикографија – речници српског језика као изворишта граматичких и семантичких истраживања. Београд: Међународни славистички центар, 2018, стр. 139.

27 Савић, Виктор. „Рјечник из књижевних старина српских. Написао Ђ. Даничић. Дио први (а – к) – Дио трећи (р – ђ). У Београду, у Државној штампарији, 1863–1864. У: *Српска лексикографија од Вука до данас*, ур. Милосав Тешић, Рајна Драгићевић, Ненад Ивановић. Београд: САНУ; Савез славистичких друштава Србије, 2018, стр. 37–38.

Насловна страна:
Рјечник из књижевних стари́на српских (први том)

Посвета из *Рјечника из књижевних стари́на српских*
(извор: Дигитална НБС)

Након бројних приказа научних дела која су се бавила старим српским рукописима, Даничић и сам почиње да се бави археографским студијама 1857. године, када му излази први археографски прилог и „прво значајно издање старих српских извора (1860).”²⁸ Приметно је да су то били његови иницијални кораци у овом подручју: „Сам археографски опис му је кратак и прецизан, а некада и сасвим изостаје; за њега су главни исписи из изворнога текста.”²⁹ При томе се определио за исти онај прагматични приступ који је био карактеристичан у то време, и који су следили и његови претходници – Павле Јосиф Шафарик и Франц Миклошич, па и сам Вук Караџић. Попут њих, примењивао је граfiјско-ортографску нормализацију текста, уз исправљање писарских грешака, због чега се овакве анализе данас могу користити, углавном, само кад се разматра лексика тих старих текстова.³⁰

Ипак, Даничићев допринос у области проучавања српске средњовековне књижевности је неизмеран. Као библиотекар Народне библиотеке, имао је приступ бројним старим рукописима, а уједно је помно пратио приређена издања средњовековних текстова, пишући приказе најзначајнијих радова и студија из ове области. Објавио је Теодосијев *Живот Свећога Саве* (1860) (које је приликом приређивања погрешно приписано Доментијану), критичко издање *Никољској јеванђеља* (1864), затим Доментијанов *Живот Свећога Симеуна и Свећога Саве* (1865), те житијна дела архиепископа Данила Другог и његових настављача – *Живот краљева и архиепископа српских* (1866). Такође је приредио и издања великог броја краћих текстова и описивао значајније рукописе, доносећи из њих записе, па и понеки текст.³¹ У овом периоду је коначно објављен и његов превод *Шарог завјешта* (1867), који се „попут Вуковог превода *Новой завјешта*, и данас [...] сматра једним од најуспјешнијих на нашем језику.”³² Његова предавања из времена када је радио на Лицеју нису, нажалост, сачувана, али познато је да се и у овом контексту систематично бавио српским медијалистичким делима. И поред одређених ограничења у његовом приступу проучавању средњовековне српске књижевности, Даничић је ипак тада поставио темеље рада на издавању старих српских споменика, али и суштински „започео процес издавања средњовјековних српских докумената, који су касније успјешније наставили Стојан Новаковић, Љуба Стојановић и други наши, али и страни истраживачи и проучаваоци српске културне историје.”³³ Многа његова приређена издања и данас се користе.

28 Савић, Виктор. „Даничићев рад на историји језика у Друштву српске словесности (1857–1861).” У: *Књижевност и језик у Друштву српске словесности*, ур. Злата Бојовић. Београд: САНУ, 2017, стр. 79.

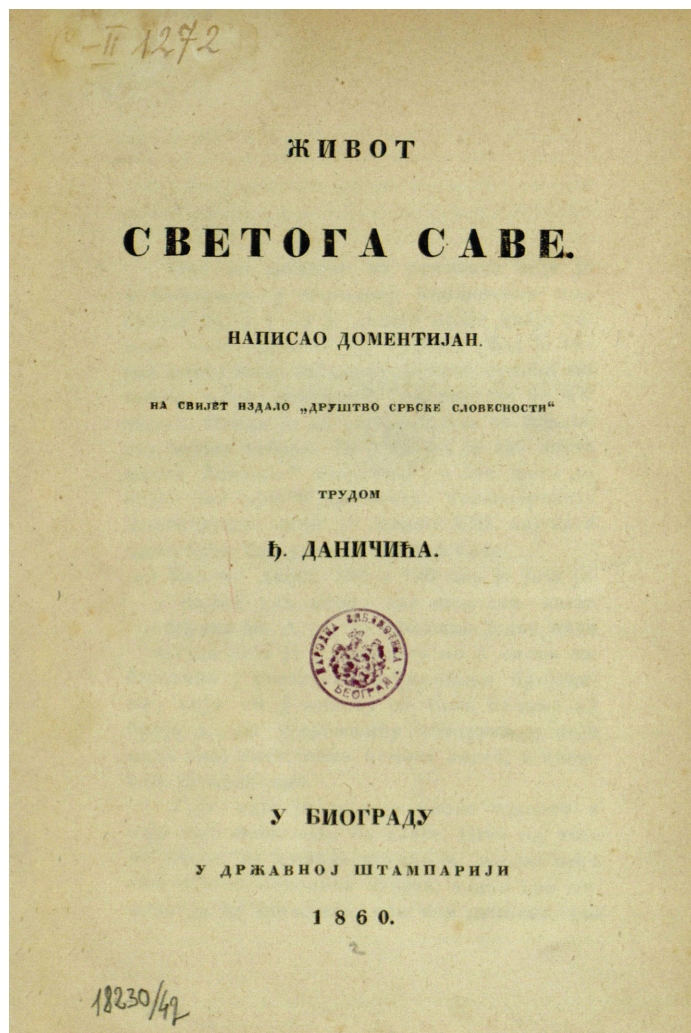
29 Савић, Виктор. „Даничићев рад на историји језика у Друштву српске словесности (1857–1861).” У: *Књижевност и језик у Друштву српске словесности*, ур. Злата Бојовић. Београд: САНУ, 2017, стр. 84.

30 Савић, Виктор. „Даничићев рад на историји језика у Друштву српске словесности (1857–1861).” У: *Књижевност и језик у Друштву српске словесности*, ур. Злата Бојовић. Београд: САНУ, 2017, стр. 84.

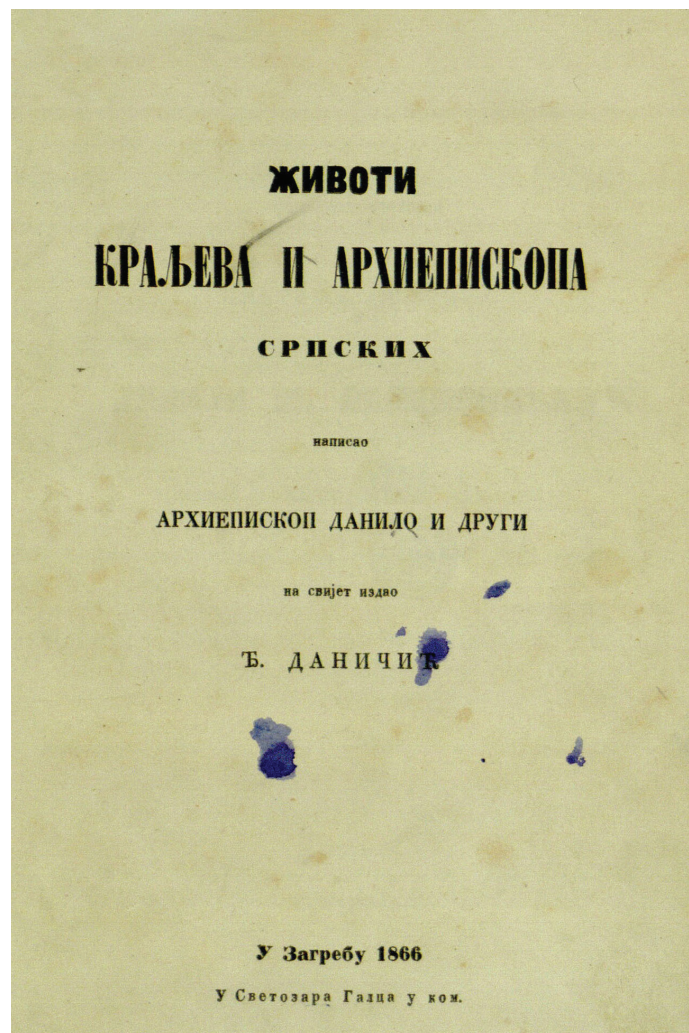
31 Јухас-Георгиевска, Љиљана. „Ђура Даничић и стара српска књижевност”. У: *Књижевност и језик у Друштву српске словесности*, ур. Злата Бојовић. Београд: Српска академија наука и уметности, 2017, стр. 126.

32 Ђупић, Драго. „Ђуро Даничић (Поводом 170. годишњице рођења)”. *Наш језик* XXX/1–5, 1995–1996, стр. 10.

33 Ђупић, Драго. „Ђуро Даничић (Поводом 170. годишњице рођења)”. *Наш језик* XXX/1–5, 1995–1996, стр. 10.

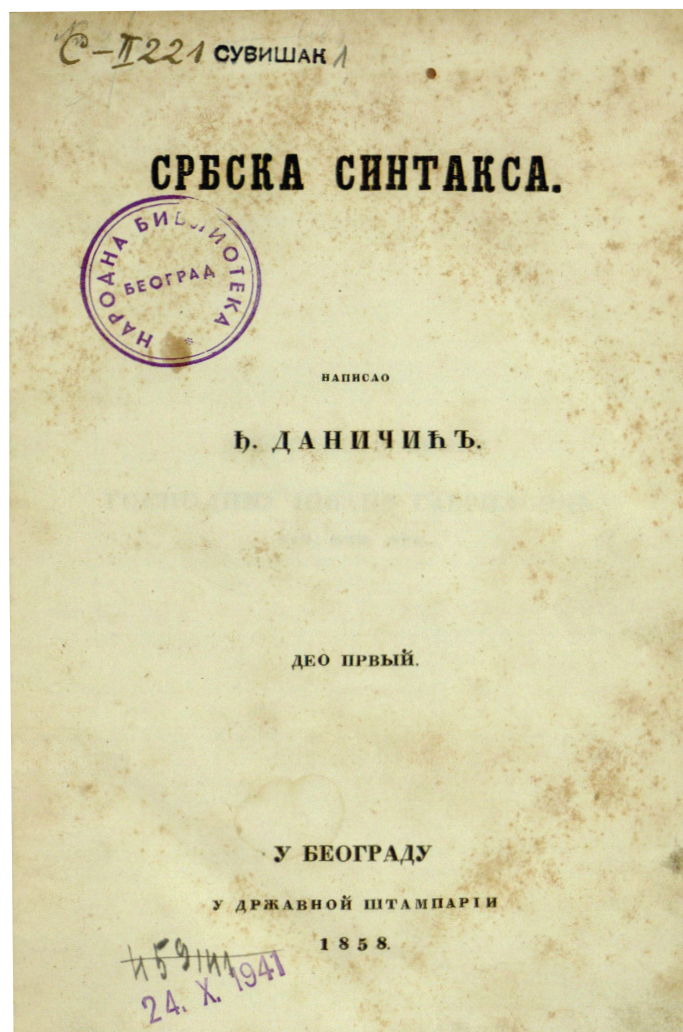
Насловна страна: *Живот Светога Саве*
(извор: Дигитална НБС)

Насловна страна: *Животи краљева и архиепископа српских*
(извор: Дигитална НБС)

Штавише, будући да се бавио широким дијапазоном филолошких тема, многа његова дела су остала полазишне тачке за истраживања будућим лингвистима који су се бавили српским језиком. Тако је, на пример, његова *Синтакса*, објављена 1858, захваљујући богатству грађе која се наводи, као и због примењене систематизације и датих тумачења, „била узор и полазиште многим каснијим нашим синтаксичарима који су се бавили синтаксом падежа током двадесетог вијека”³⁴. Даничић је у овој филолошкој студији сакупио обимну грађу, „која репрезентује српски језик од његових најстаријих споменика до савременог доба”³⁵, односно одличан корпус за истраживање синтаксе падежа, а многа запажања и коментари овог изузетно надареног и проницљивог истраживача и данас су од значаја.

Године 1859, након смрти Алексе Вукомановића, супруга Мине Караџић Вукомановић, Даничић је прешао на место професора на Београдском лицеју, где је студентима свих факултета предавао теорију словесности, естетику, историју словесности српске, славенске и најглавнијих народа европејских. Био је врло омиљен и цењен професор међу студентима – Стојан Новаковић је навео да је „имао ту вештину да међу својим ученицима као учитељ позна и негује оне који би имали каква било дара за књижевност и науку”.³⁶ На том месту је остао све до сукоба са министарством, које је увело посебан дисциплински надзор над

Насловна страна: *Србска синтакса*
(извор: Дигитална НБС)

34 Танасић, Срето. „Темељи модерне српске синтаксе: једно подсјећање на Ђуру Даничића”. *Наш језик* XL/1–4, 2009, стр. 53.

35 Танасић, Срето. „Темељи модерне српске синтаксе: једно подсјећање на Ђуру Даничића”. *Наш језик* XL/1–4, 2009, стр. 55.

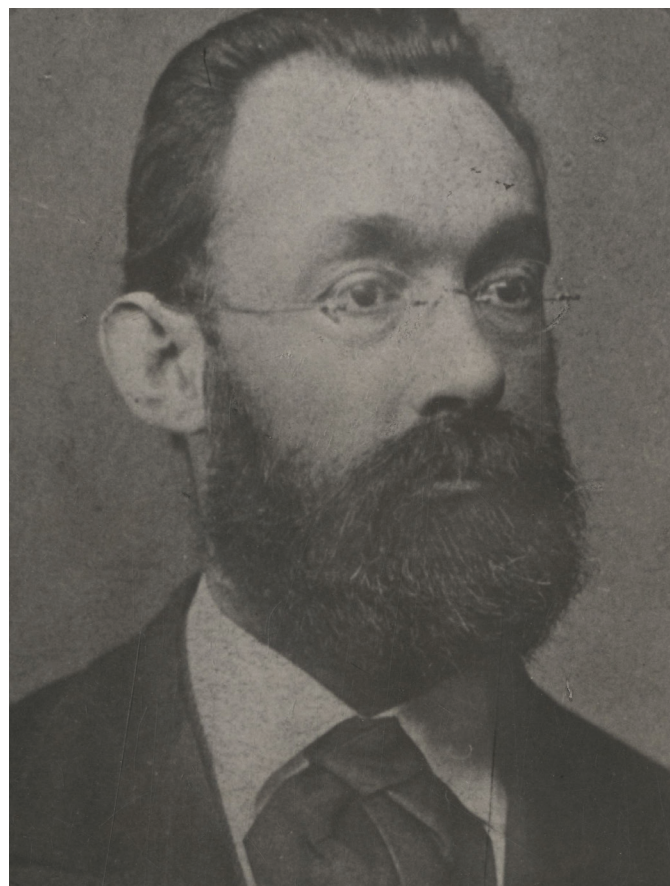
36 Милинчевић, Васо. *Велика школа и велики професори*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2006, стр. 53.

Конак кнегиње Љубице, у коме је Лицеј био смештен
у периоду 1841–1863. године (фотографија: Ј. В.)

студентима, због чега је Даничић поднео оставку. Захваљујући старању министра Косте Цукића, добио је ипак место секретара поштанског одељења у Министарству унутрашњих послова, које је било својеврсна синекура, што му је омогућило да се несметано посвети одавно започетом преводу *Сћарот завјешта*. У овом периоду је објавио и *Пословице* (1871), приређене као лексикографско дело (пословице су сложене абecedним редом, са означеним извором), са материјалом преузетим из четири извора: једног рукописа из Дубровника из 1697, загребачког рукописа из библиотеке Људевита Гаја из непознате године, *Италијанско-латинско-илирског речника* (*Dizionario italiano latino illirico*) Арделија дела Беле из 1728. и 1735, те књиге Ђ. Феррића *Fabulae ab illyricis adagiis desumptae* из 1794. И ова књига је светло дана угледала захваљујући покровитељству кнегиње Јулије.

Након неколико година проведених у Загребу, Даничић се на место професора Велике школе (некадашњег Лицеја) вратио тек 1873, на позив Стојана Новаковића, тадашњег министра просвете, који је Даничића изузетно ценио, као професора, педагога, лингвисту, и родољуба.³⁷ Даничић је на том месту остао до 1877. године. У овом периоду, који је представљао врхунац његове професорске каријере, објавиће дела *Историја облика српскога или хрватскога језика до свршетка XVII вијека* (1874), *Основе српскога или хрватскога језика* (1876) и *Коријени с ријечима од њих посталијем у хрватском или српском језику* (1877).³⁸ У овом животном и професионалном раздобљу радио је и на спису о естетици, који је до данашњих дана преживео у виду Даничићевог руком писаног *Програма за естетичку* (из 1864. године) и преписа његовог ученика Косте Петровића (из 1862) оних таблица које је Даничић својим студентима дао за учење и спремање испита.³⁹ У ту врсту дидактичких материјала спада и невелика, али ипак значајна публикација *Диоба словенских језика: из лекција професора Велике школе гр. [sic] Ђ. Даничића* (1874).

Стојан Новаковић

37 Детаљније о Новаковићевим успоменама на период када је био Даничићев ученик и сарадник у: Новаковић, Стојан. *Белешке о Ђ. Даничићу*: прилог к *историји српске књижевности*. Београд: 1885. (првобитно објављено у *Годишњици Николе Чујића* бр. VIII).

38 Иако је највећи део урађен у Београду, књига је ипак изашла тек у Загребу (издавач је био ЈАЗУ), када се Даничић вратио тамо.

39 Тартаља, Иво. *Естетика Ђуре Даничића*. Београд: Хера еду, 2019, стр. 9–10. Ово је, заправо друга публикација у којој је Тартаља приредио ове Даничићеве списе: издање из 1968. године (*Ђуре Даничића лекције из естетике*) нашло се на удару критике стручњака који су сматрали да то није оригинално Даничићево дело, већ само белешке ђака са његових предавања. Поређењем рукописа који је Даничић лично исписао и поменутог Петровићевог преписа установило се да је то, заправо, идентичан материјал са мањим изменама.

Jiří Daničić.

(Die fotografie kreslil J. Mukařovský.)

Ђура Даничић, 1876. године
(аутор портрета: Јозеф Мукаровски)
(извор: Wikimedia Commons)

После овог периода изнова се вратио у Загреб, где је остао све до смрти, 1882. године. Наиме, 1866. у Загребу је основана Југославенска академија знаности и умјетности, чија је идеја водиља, под утицајем Бечког књижевног договора, била свест о томе да језик – или збир дијалеката – којима Срби и Хрвати говоре чини јединствену целину. „Оснивачи ЈАЗУ, бискуп Јурај Јосип Штросмајер и историчар Фрањо Рачки, на једном од првих састанака изложили су замисао о изради историјског речника који би сакупио 'све благо нашега језика'⁴⁰, а као лице које би руководило овим пројектом истицао се управо Даничић, како због великог међународног угледа међу филолозима тако и због свог дотадашњег лексикографског рада. Он је 1867. прихватио позив да дође у Загреб, постао члан, потом и секретар ЈАЗУ, те се прихватио организације рада на *Рјечнику*.

Рјечник хрватскога или српскога језика Југославенске академије знаности и умјетности био је изузетан лексикографски подухват, а Даничићево учешће у његовој изради дало је пресудан утицај на приступ обради корпуса. „*Рјечник хрватскога или српскога језика* Даничић је замислио као историјско лексикографско дјело, у којему треба да се обради сва лексика српских и хрватских писаних споменика од 12. в. па надаље. Обрада лексике треба да обухвати одреднице које су нађене у грађи, уз успостављање номиналног облика и акцента и давање значајних граматичких облика ријечи у фонетском лику

40 Мацановић, Ана. „*Рјечник хрватскога или српскога језика* Југославенске академије знаности и умјетности“. У: *Српска лексикографија од Вука до данас*, ур. Милосав Тешић, Рајна Драгићевић, Ненад Ивановић. Београд: САНУ; Савез славистичких друштава Србије, 2018, стр. 53.

који одговара новоштокавском нарјечју. Значења треба да буду исцрпно обрађена, до детаља, и уз давање примјера као илустрација за сва значења појединачно — дијахроно, по времену, и просторно — према различитим документима и мјестима њиховог настанка. Уз опште ријечи у рјечнику треба да се обрађују и људска имена и друге ономастичке реалије, опет у штокавском лику (понекад су топоними давани и изворно с чакавског, па и кајкавског подручја)."⁴¹ У том одабиру грађе огледао се његов став о јединству српског и хрватског језика, имплицитно показан репрезентативним хронолошким и територијалним опсегом.⁴²

Основу корпуса за *Рјечник* чинило је сакупљање збирки речи из народа (између осталих, грађу су сакупљали Стојан Новаковић и Нићифор Дучић, а међу прилагачима је био и Јосиф Панчић), те исписивање грађе из књига. Врло брзо се испоставило да је обим прикупљеног материјала превелики, те је Даничић поставио концепцију за селекцију, коју је објавио 1878. у чланку „Оглед“, послатом многим угледним европским лингвистима, како би дали сугестије (међу којима је наопширнији одговор и најкорисније предлоге дао Стојан Новаковић)⁴³. На основу смерница из „Огледа“ почео је рад на *Рјечнику*, у који је Даничић пренео и грађу из свога

Загреб у 19. веку — Зграда ЈАЗУ, 1893. године,
фотографија Ивана Стандла
(извор: Дигитална збирка Књижница града Загреба)

41 Ђупић, Драго. „Ђуро Даничић (Поводом 170. годишњице рођења)“. *Наш језик* XXX/1–5, 1995–1996, стр. 11.

42 Ристић, Стана. „Корпус српског језика у *Рјечнику* ЈАЗУ — филолошки програм Ђуре Даничића“. У: *Српски језик, књижевност, уметност: Зборник радова са VI међународног научног скупа одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу (28–29. X 2011)*. Књига 1: Структурне карактеристике српског језика. Крагујевац, 2012, стр. 13.

43 Рогић, Павле. „Рјечник хрватског или српског језика ЈАЗУ и његов први уредник Ђуро Даничић“. *Наш језик* XXI/3 (Сто педесет година од Даничићевог рођења), 1975, стр. 8.

Рјечника из књижевних сџарина српских. Први том, који је у целости израдио Даничић, објављен је 1882, а у његовој заоставштини је нађено доста материјала и за други том. „[...] Даничићева прва и почетак друге књиге *Рјечника* [Југославенске академије] садржи можда 230 ауторских табака филолошког текста, што није мало ни у оквиру лексикографских мјерила и поређења (нпр. преко три пута већи обим од првог издања Вукова *Рјечника*), а поготово није мало у поређењу са обичним филолошким издањима, гдје би Даничићев рјечнички текст досегао и за двадесетак књига. То су понегдје густе спискови сажето обрађених ријечи, и до 30 или 40 на једној страни, а понегдје опсежне анализе, у неким случајевима и цијеле својеврсне монографије (нпр. глагол *биџи-будем* читавих седам ауторских табака).“⁴⁴ После њега, на *Рјечнику* је радило још пет уредника,⁴⁵ који су уносили одређене измене у начину обраде грађе, па се стога томови донекле концепцијски разликују. Последњи, 97. свезак, објављен је 1976. године, свеске су повезане у 23 тома, а целокупни *Рјечник* има око 22.000 страна.⁴⁶ Писан је новим књижевним језиком, у духу Вукове реформе, међутим, како је објављиван у Загребу, штампан је латиницом, са абецедним редоследом одредница. „Како је [...] хрватска латиница била неодговарајућа за гласовни систем српскога односно хрватскога језика за који се ради рјечник, Даничић је за то дјело увео неке словне знаке којима би се отклониле могућности мијешања ликова и значења ријечи због несавршености словног система. Тако је за латиничко *ђ/џ* увео *đ/ḑ*, за *џ/џ* – *ǰ/Ǳ*, за *њ/њ* – *ń/Ń*, а за *љ/љ* графему *ǃ/Ǆ*.“⁴⁷ Као што данас знамо, од ових предлога заживела је само графема *đ/ḑ* уместо диграма *dj/Dj*. Овај истински капитални подухват је „први српскохрватски једнојезични речник, најобимније завршено дело српске и хрватске лексикографије и највећи и најважнији историјски речник српског и хрватског језика“⁴⁸ и кључно је дело за свако лингвистичко истраживање српског и хрватског језика, било у дијахронијском, етимолошком, дијалектолошком, фразеолошком, ономастичком или лексиколошком смислу.

44 Пешикан, Митар. „Даничић – лексикограф и његова обрада функционалних ријечи“. У: *Зборник о Ђури Даничићу*, ур. Антоније Исаковић и Јосип Торбарина, Београд: Српска академија наука и уметности, Загреб: Југославенска академија знаности и умјетности, 1981.

45 Матија Ваљевац, Перо Будмани, Томо Маретић, Стјепан Мусулин и Славко Павешаћ.

46 Мацановић, Ана. „Рјечник хрватскога или српскога језика Југославенске академије знаности и умјетности“. У: *Српска лексикографија од Вука до данас*, ур. Милосав Тешић, Рајна Драгићевић, Ненад Ивановић. Београд: САНУ; Савез славистичких друштава Србије, 2018, стр. 56–57.

47 Ђупић, Драго. „Ђуро Даничић (Поводом 170. годишњице рођења)“. *Наш језик* XXX/1–5, 1995–1996, стр. 12.

48 Мацановић, Ана. „Рјечник хрватскога или српскога језика Југославенске академије знаности и умјетности“. У: *Српска лексикографија од Вука до данас*, ур. Милосав Тешић, Рајна Драгићевић, Ненад Ивановић. Београд: САНУ; Савез славистичких друштава Србије, 2018, стр. 60.

I 16.05/1-4

RJEČNIK

HRVATSKOGA ILI SRPSKOGA JEZIKA

NA SVIJET IZDAJE

JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA

ZNANOSTI I UMJETNOSTI

OBRABUJE

Đ. DANIČIĆ

DIO I

A—ČEŠUĽA

U ZAGREBU 1880-1882

U KNJIZARNICI LAVOSLAVA HARTMANA NA PRODAJU.

TISAK DIONIČKE TISKARE.

961/47

Насловна страна:
Рјечник хрватскога или српскога језика ЈАЗУ
(извор: Дигитална НБС)

Ђура Даничић, биста на Калемегдану,
рад вајара Петра Убавкића из 1891. године (фотографија: Ј. В.)

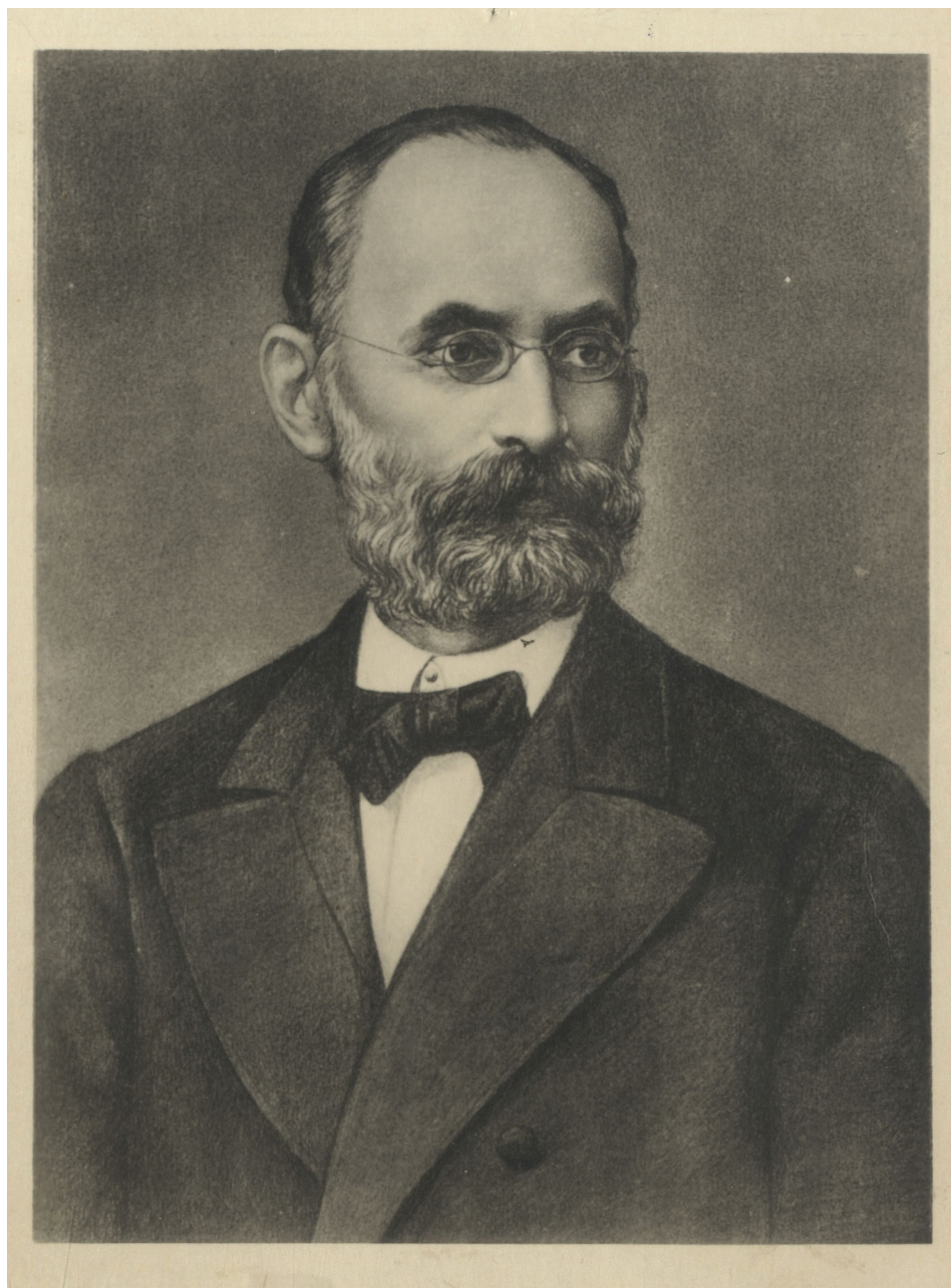
Даничић је умро у Загребу 1882. године; тело му је пренето у Београд и о државном трошку сахрањено на Ташмајданском гробљу. Његово име данас носе многе улице, школе и библиотеке у Србији, а Заједница матичних библиотека Србије установила је 2009. године Награду „Ђура Даничић“, која се додељује појединцима за укупан допринос развоју библиотечко-информационе делатности и културе у Републици Србији.

Ђура Даничић био је, умногоме, изузетна појава; већ као изузетно млад научник објавио је једну у сваком погледу импресивну расправу (*Рат за српски језик и његов правопис*), логички устројену, информисану, богату знањем и јасно и лепо изложеноу, која је била тек увод у његов даљи филолошки рад. „Вредни Даничић је за читав радни век укупно објавио осамнаест приказа из историје језика, компаративистике и сродних дисциплина, четири студије из историје народног језика и три књиге из исте области у ужем и ширем смислу речи (историја, етимологија с творбом), пет предавања из историје народног и књижевног језика, као и историје књижевности“.⁴⁹ Надаље, објавио је многе преводе како научних тако и књижевних дела и аутор је неколико капиталних дела. Био је цењен и поштован истраживач и професор. Обухватио је многе области лингвистике, књижевности, археографије и естетике; формирао је систем граматичког учења и лексикографских истраживања те прикупио обимну грађу за српску односно српскохрватску филологију. Уз Вука Караџића, био је творац српског књижевног језика какав и данас познајемо, пре свега кроз призму истинске научне мисли и филолошких истраживања, проучавања и нормирања. Иако је кратко боравио на челу Народне библиотеке, дао је веома значајан допринос њеном раду у многим аспектима — радио је на попуњавању и заштити фонда, настојао да се обезбеди адекватан простор за Библиотеку, као и приступ што већем броју корисника, саставио неколико библиографија и увео више научно утемељених практичних библиотечких правила.

Његова дела стога и данас трају, иако, наравно, носе печат времена у којем су настала. С правом се, заиста, може констатовати: „У многим областима српскохрватске филологије и лингвистике Ђура Даничић ако није био први, а оно се може рећи да је био први по снази научних аргумената које је пружао, по дубини мисли, по улажењу у срж проблема којима се бавио. У том смислу њему припада заслуга што је, у ствари он, започео научна филолошка истраживања у Срба и Хрвата која су се брзо уврстила у европску језичку науку.“⁵⁰

49 Савић, Виктор. „Даничићев рад на историји језика у Друштву српске словесности (1857–1861)“. У: *Књижевност и језик у Друштву српске словесности*, ур. Злата Бојовић. Београд: САНУ, 2017, стр. 79.

50 Ђупић, Драго. „Његошев језик у Даничићевој Српској синтакси“. У: *Recueil sur Đura Daničić*, Belgrade: Academie Serbe des sciences et des arts; Zagreb: Academie Yougoslave des sciences et des arts, 1981, стр. 181.

Ђура Даничић

„Од читања добрих књига сам ће народ имати највише користи: што више људи у народу добре књиге ушчита, то ће се више знање и просвјета по народу распрострањавати; што се више добра која књига по народу ушчита, то ће више добрих књига на свијет излазити и тако знање и просвјета у народу нашему расти и напредовати, с тим ће сав народ у свему бивати напреднији. Који народ не напредује у знању и просвјети, онај у данашње вријеме не може имати никаква напретка. С оваквим напредовањем народним скопчано је и напредовање књижевности и њезино богатство”.⁵¹

Ђ. Даничић

⁵¹ Цитирано према: Милинчевић, Васо. *Велика школа и велики професори*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2006, стр. 52.

"при Токерутеаху Троченкеа", кој да покренува у Кона
е Јудејска одлучно речење и не ~~не~~ одбјегавајући свакога прелаз
тојкова; 3) у Грцима има и дигресија, кои се зове Народна,
а то само Народна, а онда е у седи са свима овакви кукла е
у седи Јудејска, а онда према Двококосавој Токерутеаху
стои исто овако као Јудејска. Али се иста иста "Народна Ју
дејска" не само не може увести нити да, него да још то
има мисли покренувао кукла е Јудејска, ово да покренува
да се у иста речења одлучно кукла е кој се иста Грчки народ,
као што и еста, а да то да се иста мисли покренува са свима
која на ност. И сврха еста та, Јудејска да се објави иста
и ста најбоље навести покренува, кои су још, као што е покрену,
врло покрену.

По свему овоме уопште се изрече да иста да
да иста речења доада иста иста Јудејска иста мисли
ишта да се иста у кукла: "Народна Јудејска", а одлучно:
"Народна Јудејска при Токерутеаху Троченкеа".

Ако да да се ова Јудејска наставе и романска
и државна. Ито се иста прво иста, када да се иста иста
када иста е Јудејска, ово да у Конакони еста иста
ишта Народна, а иста е у Грчки еста иста Народна, еста

у Срба рема је околно копито у Кеманца у обилаз у фи-
гурноме значењу, у коме се рема узима место народа кој-
у њим живи; осим тога Јудеоци вине прилици име кајода
и то рема и то, што се у нас особито збурао књиге ко-
је су свих народа Србског а не само рема Србе. Што се
ице другога наше „Државна Јудеока“, које је и т. т. т. т.
наше употребио за наше Јудеоку у својој књизи: „Staats-
recht des Fürstenthums Serbien“, и то наше мисао да је
врло добро било, само ако се не да које узимао постоје.

Које год је наше Државно Поверљиво Јудео-
ка да, она је Јудеока Јудеока, ако је још се још не до-
стаје до Јудеока и смета Јудеока у Јудеока.

У Београду 14. Априла 1858.

Јудеока
Ј. Ј. Ј. Ј.

Селективна библиографија најзначајнијих дела Ђуре Даничића

Професор Милорад Радовановић је 1975. године, поводом 150. годишњице од рођења Ђуре Даничића, израдио његову исцрпну библиографију⁵². Овде су наведена само нека од најзначајнијих и најобимнијих Даничићевих дела, поменута и у самом тексту, а за оне публикације које су дигитализоване наведена је адреса на порталу Дигитална Народна библиотека Србије.

1. *Раш за српски језик и правопис* (1847)

доступно на:

https://digitalna.nb.rs/view/URN:NB:RS:SD_5471DEB49D601D21DE084055020B4065

2. *Мала српска драматика* (1850)

доступно на:

https://digitalna.nb.rs/view/URN:NB:RS:SD_C489E60CF63D2916DD199F4AB7418C67

3. *Пријовијешке из Сшарога и Новој завјеша* (1850)

доступно на:

https://digitalna.nb.rs/view/URN:NB:RS:SD_6E7FDCD9017375EB858F6B16978D9DBB

4. *Србска синтакса* (1858)

доступно на:

https://digitalna.nb.rs/view/URN:NB:RS:SD_8BB3CBCF9DBBDC18C097EF3FA4B80505

⁵² Радовановић, Милорад. „Библиографија радова Ђуре Даничића”, *Зборник Маџице српске за филологију и лингвистику*, 1975, XVIII/1, стр. 9–63.

5. *Животи Свеѡѡа Саве, найисао Доментијан [Теодосије]* (1860) [прир.]

доступно на:

https://digitalna.nb.rs/view/URN:NБ:RS:SD_F6E58CD6367428901C9BBAF23A08623B

6. *Рјечник из књижевних сѡарина срѡских, дио ѡрви, А–К* (1863)

доступно на:

https://digitalna.nb.rs/view/URN:NБ:RS:SD_B6FF03691899CA36B24ED629539B10AE

7. *Рјечник из књижевних сѡарина срѡских, дио груѡи, Л–П* (1863)

доступно на:

https://digitalna.nb.rs/view/URN:NБ:RS:SD_F2F7F0A86F47745BF0730C16643CCE8A

8. *Рјечник из књижевних сѡарина срѡских, дио ѡреѡи, Р–Ћ* (1864)

доступно на:

https://digitalna.nb.rs/view/URN:NБ:RS:SD_6DC602F985FD8D0603549DC2E5E33FD2

9. *Проѡрам за есѡеѡику* (1864) [рукописна граѡа, објављена постхумно 1968. као Ђуре Даничиѡа лекције из есѡеѡике, потом 2019. под насловом *Есѡеѡика Ђуре Даничиѡа*]

10. *Никољско јеванђеље* (1864) [прир.]

доступно на:

https://digitalna.nb.rs/view/URN:NБ:RS:SD_951D3CCBFE87813AF478BC35538ED007

11. *Животи Свеѡѡа Симеуна и Свеѡѡа Саве, найисао Доментијан* (1865) [прир.]

доступно на:

https://digitalna.nb.rs/view/URN:NБ:RS:SD_2D54241A05C68A4D538017E26663EAF8

12. *Животи краљева и архиеѡискоѡа срѡских, найисао архиеѡискоѡ Данило и груѡи* (1866) [прир.]

доступно на:

https://digitalna.nb.rs/view/URN:NБ:RS:SD_73A2120DFD5F96B737F3DF3EE04EA2E7

13. *Пословице* (1871)

доступно на:

https://digitalna.nb.rs/view/URN:NБ:RS:ND_58F0AEF58CDAC9F4EA62835EB84B9F64?virtuelne=NBS/TematskeZbirke/djura_danicic/knjige

14. *Историја облика* (1874)

доступно на:

https://digitalna.nb.rs/view/URN:NBS:ND_9AC14CEB3B8D0AB9E05A98642652BE3E?virtuelne=NBS/TematskeZbirke/djura_danicic/knjige

15. *Диоба словенских језика: из лекција професора Велике школе гр. [sic] Ђ. Даничића* (1874).

доступно на:

https://digitalna.nb.rs/view/URN:NBS:ND_BECA2B424013B352D5C0E55711CFF863

16. *Основе српскога или хрватскога језика* (1876)

доступно на:

https://digitalna.nb.rs/view/URN:NBS:ND_3DB5E42B8A073434D8237C5FBBACB8F7?virtuelne=NBS/TematskeZbirke/djura_danicic/knjige

17. *Коријени* (1877)

доступно на:

https://digitalna.nb.rs/view/URN:NBS:ND_B37502BF74BFF52AAFD05772797F6302?virtuelne=NBS/TematskeZbirke/djura_danicic/knjige

18. *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, tom 1 (1882)

доступно на:

https://digitalna.nb.rs/view/URN:NBS:ND_0E853F3BD1BC17466211F8A1DEBB8283?virtuelne=NBS/TematskeZbirke/djura_danicic/knjige

19. *Српски акценџи* (објављене постхумно, 1925)

доступно на:

https://digitalna.nb.rs/view/URN:NBS:ND_FEAECD2BCC86873FA0A9D0973A69305E?virtuelne=NBS/TematskeZbirke/djura_danicic/knjige

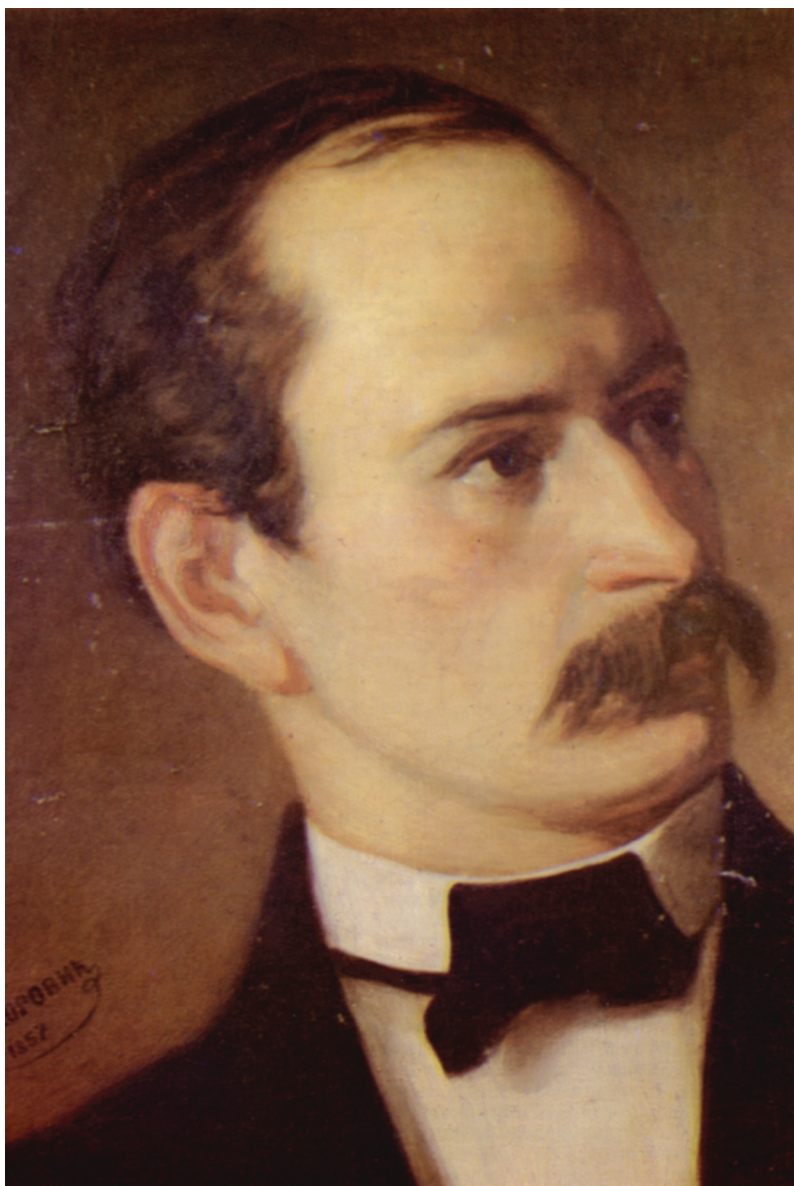
Литература

1. Витезовић, Милован. *Вук наш насушни*. Нови Сад: Православна реч, 2015.
2. Вукићевић, Дејан. *Библиографија: приручник за стручни испит*. Београд: Народна библиотека Србије, 2021.
3. Грицкат, Ирена, и др. (прир.) *Ђура Даничић: изложба поводом 150-годишњице рођења 1825–1975, Београд, 17. XII 1975*. Београд: Народна библиотека Србије, 1975.
доступно на:
https://digitalna.nb.rs/view/URN:NBN:RS:ND_A4198F89CBC16B2E4196E1498FD86F72
4. Грицкат, Ирена. „О прилозима у српскохрватској лингвистичкој науци”. *Јужнословенски филолог* XXXIX, 1983, стр. 1–41.
5. Добрашиновић, Голуб (прир.). *Сјоменар Мине Карацић*. Горњи Милановац: Дечје новине, 1988.
6. Ж. П. Ј. [Живорад П. Јовановић]. „Хронологија важнијих догађаја из живота Ђура Даничића”. *Наша књижевност*, септембар–октобар 1947 (9–10): 329–334.
7. Злоколица, Душан, Симоски, Мирјана, Пурешић, Драган. *Народна библиотека кроз време*. Београд: Народна библиотека Србије, 2025.

8. Ивић, Павле. „Ново читање Даничићевог *Рат* за српски језик и правопис“. У: *Година 1847. у српској књижевности и култури: 150 година касније*, ур. Предраг Палавестра. Београд: Српска академија наука и уметности, 1999, стр. 153–163.
9. Исаковић, Антоније, Торбарина, Јосип (ур.). *Зборник о Ђури Даничићу*. Београд: Српска академија наука и уметности; Загреб: Југославенска академија знаности и умјетности, 1981.
10. Јанчић, Светлана, Савић, Ана. *Каталози Народне библиотеке Србије*. Београд: Народна библиотека Србије, 2021.
11. Јухас-Георгиевска, Љиљана. „Ђура Даничић и стара српска књижевност“. У: *Књижевност и језик у Друштву српске словесности*, ур. Злата Бојовић. Београд: Српска академија наука и уметности, 2017, стр. 125–145.
12. Мацановић, Ана. „Рјечник хрватскога или српскога језика Југославенске академије знаности и умјетности“. У: *Српска лексикографија од Вука до данас*, ур. Милосав Тешић, Рајна Драгићевић, Ненад Ивановић. Београд: САНУ; Савез славистичких друштава Србије, 2018, стр. 51–63.
13. Милинчевић, Васо. *Велика школа и велики професори*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2006.
14. Младеновић, Александар. „Над Даничићевим 'Ратом за српски језик и правопис'“. *Јужнословенски филолоџ* XXXI, 1974–1975, стр. 1–21.
15. Новаковић, Стојан. *Белешке о Ђ. Даничићу: прилог к историји српске књижевности*. Београд: 1885. (првобитно објављено у *Годишњици Николе Чупића*, бр. VIII).
16. Пешикан, Митар. „Даничић – лексикограф и његова обрада функционалних ријечи“. У: *Зборник о Ђури Даничићу*, ур. Антоније Исаковић и Јосип Торбарина, Београд: Српска академија наука и уметности, Загреб: Југославенска академија знаности и умјетности, 1981, стр. 277–284.
17. Ресел, Герхард и Светлана. „Пословице у *Српској синтакси* Ђуре Даничића“. У: *Година 1847. у српској књижевности и култури: 150 година касније*, ур. Предраг Палавестра. Београд: Српска академија наука и уметности, 1999, стр. 165–175.
18. Ристић, Стана. „Корпус српског језика у Рјечнику ЈАЗУ – филолошки програм Ђуре Даничића“. У: *Српски језик, књижевност, уметност: Зборник радова са VI међународног научног скупа одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу (28–29. X 2011)*. Књига 1: *Структурне карактеристике српског језика*. Крагујевац, 2012, стр. 13–21.

19. Рогич, Павле. „Рјечник хрватскога или српскога језика ЈАЗУ и његов први уредник Ђуро Даничић”. *Наш језик* XXI/3 (*Сто педесет година од Даничићевог рођења*), 1975, стр. 141–150.
20. Савић, Виктор Д. „Даничићев лексикографски поступак у *Рјечнику из књижевних старина српских*”. У: *Научни састај слависта у Вукове дане*, vol. 47/1 (2018). *Српска лексикографија – речници српског језика као изворишта граматичких и семантичких истраживања*. Београд: Међународни славистички центар, 2018, стр. 137–146.
21. Савић, Виктор. „Даничићев рад на историји језика у Друштву српске словесности (1857–1861).” У: *Књижевност и језик у Друштву српске словесности*, ур. Злата Бојовић. Београд: САНУ, 2017, стр. 77–93.
22. Савић, Виктор. „Рјечник из књижевних старина српских. Написао Ђ. Даничић. Дио први (а – к) – Дио трећи (р – ћ). У Биограду, у Државној штампарији, 1863–1864. У: *Српска лексикографија од Вука до данас*, ур. Милосав Тешић, Рајна Драгићевић, Ненад Ивановић. Београд: САНУ; Савез славистичких друштава Србије, 2018, стр. 36–49.
23. Станић, Милија. „Научници и књижевници о Даничићу”. *Наш језик* XXI/3 (*Сто педесет година од Даничићевог рођења*), 1975, стр. 137–140.
24. Стевановић, Олга, Милчић, Мирјана. *Ђуро Даничић (1825–1882): изложба поводом 175-годишњице рођења*. Београд: Народна библиотека Србије, 2000.
доступно на:
https://digitalna.nb.rs/view/URN:NBN:RS:ND_C16D58C3E69129275987B50A1767808
25. Стојановић, Љ. (ур.) *Даничићев зборник*. Београд–Љубљана: Српска краљевска академија, 1925.
26. Танасић, Сreto. „Темељи модерне српске синтаксе: једно подсјећање на Ђуру Даничића”. *Наш језик* XL/1–4, 2009, стр. 53–59.
27. Тартаља, Иво. *Ђуре Даничића лекције из естетике*. Београд: Просвета, 1968.
28. Тартаља, Иво. *Естетика Ђуре Даничића*. Београд: Хера еду, 2019.
29. Херити, Питер. „Од *Синица* језикословних до научно основане аргументације у *Рају* за српски језик и правопис”. У: *Година 1847. у српској књижевности и култури: 150 година касније*, ур. Предраг Палавешта. Београд: Српска академија наука и уметности, 1999, стр. 177–184.

30. Ћупић, Драго. „Ђуро Даничић (Поводом 170. годишњице рођења)”. *Наш језик* XXX/1–5, 1995–1996, стр. 1–14.
31. Ћупић, Драго. „Његошев језик у Даничићевој *Србској синтакси*”. У: *Recueil sur Đura Daničić*, Belgrade: Academie Serbe des sciences et des arts; Zagreb: Academie Yougoslave des sciences et des arts, 1981, стр. 181–193.

Ђура Даничић, 1857. године
(аутор портрета: Стеван Тодоровић)

ĐURA DANIČIĆ

LINGUIST, TRANSLATOR, LIBRARIAN, PROFESSOR

Đura Daničić (1825–1882) was a Serbian philologist, lexicographer and translator, a professor at the Lyceum, librarian of the National Library and the first secretary of the Yugoslav Academy of Sciences and Arts. Born as Đorđe Popović into a priestly family in Novi Sad, he began his education there, which he later continued in Pressburg (today's Bratislava), Pest (today's Budapest) and Vienna. Even though he initially began to study law, under the influence of Vuk Stefanović Karadžić and Franc Miklošič, he switched to Slavic philology. His friendship with Vuk Karadžić would prove fateful: with his infinite support, Daničić devoted himself entirely to language studies, and in 1847, at the age of only twenty-two, he published one of the most significant works of Serbian philology of that time – *Rat za srpski jezik i pravopis* (*The War for the Serbian Language and Orthography*), which, due to strict Austro-Hungarian censorship, he signed with the pseudonym Đura Daničić (taken after a hero from Serbian folk literature). That same year, which is considered a turning point for the victory of the modern language reform, the translation of the *New Testament* by Vuk Karadžić, *Gorski vijenac* (*Mountain Wreath*) by Petar II. Petrović Njegoš, and *Pesme* (*Poems*) by Branko Radičević were also published.

In his lifetime, due to difficult circumstances, primarily great poverty, Daničić often moved and undertook various jobs. He helped Vuk Karadžić in working on the second edition of his *Serbian Dictionary*, translated literary and linguistic works, wrote literary criticism and philological texts, edited medieval texts and biographies, and even served as a teacher of the Serbian language to Princess Julija Obrenović. In 1856, he became a librarian at the National Library in Belgrade, and remained there until 1859, when he moved to the position of professor of Slavic philology, general history of literature, and aesthetics at the Lyceum. He was also the secretary of the Serbian Literary Society for a time. After a conflict with the Ministry

of Education, Daničić resigned from his professorship in 1864, and soon afterwards, in 1865, he went to Zagreb, at the invitation of local linguists, and became the secretary of the newly founded Yugoslav Academy of Sciences and Arts. It was during this period that he began working on a major project of compiling the *Dictionary of the Croatian or Serbian Language*. His former student Stojan Novaković (then Minister of Education) persuaded him to return to Belgrade to become a professor at the Great School; he accepted the invitation and remained in Belgrade until 1877, only to return to Zagreb, and continue with his work on the *Dictionary*. He died in Zagreb in November 1882, and his body was transferred to Belgrade and buried with high honours.

He was an exquisite philologist and linguist, and it was through his extensive and diligent work that the Serbian language became part of the European scientific linguistic milieu. He was also a beloved and highly respected professor. In addition to those already mentioned, his most important works include studies on the syntax and lexicology of the Serbian language (1858), a three-volume dictionary of the medieval Serbian language, translation of the *Old Testament* and a compilation of tales from both the *Old* and the *New Testament*, as well as noteworthy edited editions of medieval gospels and hagiographies. His work encompassed numerous and varied areas of linguistics, literature, archaeography, and aesthetics, and his achievements in these fields served as a starting point for many a later researcher of Serbian and Serbo-Croatian philology.

Ђура Даничић
(извор: Дигитална НБС)

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

811.163.41:929 Даничић Ђ.(083.824)

ВИТЕЗОВИЋ, Јелена, 1984-

Ђура Даничић - лингвиста, преводилац, библиотекар, професор / аутори изложбе и каталога Јелена Витезовић, Душан Злоколица, Мирјана Симоски. - Београд : Народна библиотека Србије, 2025 (Београд : Ретро принт). - 54 стр. : илустр. ; 21 X 23 cm

Слике Ђ. Даничића. - Селективна библиографија најзначајнијих дела Ђуре Даничића: стр. 43-45. - Библиографија: стр. 47-50. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Summary: Đura Daničić - linguist, translator, librarian, professor.

ISBN 978-86-7035-546-0

1. Злоколица, Душан, 1984- [autor] 2. Симоски, Мирјана, 1983- [autor]

а) Даничић, Ђуро (1825-1882) -- Изложбени каталози

COBISS.SR-ID 176611081